

APUNTS D' IMMIGRACIÓ

IDENTITAT, DIVERSITAT I CONVIVÈNCIA

Fundació
Rafael Campalans

CONTINGUTS

Durant el mes de febrer de 2007, la Fundació Rafael Campalans va posar en marxa la publicació electrònica *Apunts d'Immigració* amb l'objectiu que esdevingués un espai de referència en la cerca de noves publicacions d'especial interès pels experts i les persones interessades en l'àmbit de la immigració.

La publicació que teniu a les mans és una selecció d'articles i de ressenyes de llibres que han aparegut als quatre primers números de *l'Apunts d'Immigració*.

Fundació
Rafael Campalans

APUNTS D' IMMIGRACIÓ

IDENTITAT, DIVERSITAT I CONVIVÈNCIA

ARTICLES

LA QÜESTIÓ DEL VEL

Gisela Vargas

ESCOLLIR EL MILLOR DE CADA MODEL

Daniel de Torres

RETHINKING IMMIGRATION AND INTEGRATION: A NEW CENTRE-LEFT AGENDA

Daniel de Torres

LA RESISTÈNCIA MULTICULTURALISTA

Daniel de Torres

RESSENYES

Y VENDRÁN... LAS MIGRACIONES EN TIEMPOS HOSTILES

Sami Naïr

ESPAÑA 2020: UN MESTIZAJE INELUDIBLE

Josep Oliver

DEMOGRAFÍA DE LOS EXTRANJEROS. INCIDENCIA SOBRE EL CRECIMIENTO DE LA POBLACIÓN

Antonio Izquierdo (coordinador)

IMMIGRACIÓ I MERCAT DE TREBALL A LA CIUTAT DE BARCELONA

CESB i Fundació Jaume Bofill

Gisela Vargas

LA QÜESTIÓ DEL VEL

Les arrels del debat

La creixent i continuada arribada d'immigrants que està tenint lloc en els darrers anys a les societats occidentals i la necessitat d'aquestes societats d'encabir aquesta diversitat creixent estan plantejant una sèrie de reptes sobre els què reflexionar i als que cal donar resposta. La presa en consideració d'aquests reptes és fonamental per tal de poder definir un model d'integració que sigui coherent amb l'experiència històrica, cultural i política de cada societat i que, a la vegada, sigui capaç de garantir el respecte per la diferència i la cohesió social en una societat cada cop més plural.

Aquest article pretén apuntar els principals elements de debat sobre un dels temes relacionats amb la immigració que més controvèrsia ha causat en els darrers temps: la limitació o prohibició de l'ús del vel per part de les dones musulmanes en llocs públics. Es tracta d'un tema de gran complexitat que ha adquirit rellevància, especialment, a partir de la prohibició de l'ús dels símbols religiosos a les escoles públiques a França l'any 2004 (prohibició que ha tingut particular repercussió en el cas de les alumnes musulmanes que duïen el vel al centre escolar).

En els darrers mesos, el debat ha tornat a ressorgir amb força, per un costat, arran de la decisió del govern dels Països Baixos de prohibir el burka en llocs públics i, per altra banda, a partir de la proposta de Jack Straw, líder de la Cambra dels Comuns i membre destacat del Partit Laborista britànic, d'iniciar un debat sobre la prohibició de la utilització de vels que cobreixin completament el rostre.

La qüestió de l'ús del vel a l'espai públic ha tornat a ser impulsada en un context en que estan essent posats en qüestió tant el model d'integració multiculturalista, que tradicionalment s'ha desenvolupat a Holanda i el Regne Unit, com el model assimilacionista, que ha caracteritzat la política d'integració francesa. L'assassinat del cineasta Teo Van Gogh i la polèmica decisió de la

ministra holandesa d'immigració sobre l'expulsió del país de la diputada Ayaan Hirsi Ali a Holanda; les revoltes a les *banlieues* franceses; i els atemptats del 7 de juliol de 2005 a Londres han estat els principals detonants de la reflexió sobre les mancances dels respectius models d'integració.

A la vegada, en aquests tres països, amb una llarga tradició migratòria i considerats referents en la integració, s'ha produït un enduriment en les actituds vers el fet migratori, tant dels partits polítics independentment de la seva posició en l'eix esquerra-dreta, com de la ciutadania. A la vegada certs partits polítics amb un discurs clarament xenòfob i contrari a la immigració han experimentat un creixement notable i han guanyat en recolzament ciutadà.

Evidentment, en aquest context, el debat sobre l'ús del vel a l'espai públic és només un petit element d'una reflexió de molt major abast i complexitat. Darrera de la discussió sobre aquesta qüestió concreta rau la necessitat de definir la manera en què les nostres societats han de fer front i han de gestionar una diversitat cultural cada cop més acusada i que ha crescut molt en, relativament, poc temps.

Malgrat això, la utilització del vel i la seva regulació no són fets banals. La seva incidència sobre l'especificat de la situació i dels reptes que han d'afrontar les dones immigrants; la seva relació amb la identitat de les persones immigrades; la definició i la presència de la laïcitat a la nostra societat; i la percepció de la immigració per part de la població autòctona, són elements directament relacionats amb la qüestió i als que, necessàriament, s'ha de prestar atenció en la construcció d'un model d'integració de la immigració.

Decisió lliure o imposició?

En primer lloc, en el debat sorgeix una qüestió relativa als drets de les dones, ja que, apareixen dificultats per distingir si l'ús del vel és una imposició de les famílies i de la comunitat sobre les dones. En molts casos i des del punt de vista de les societats occidentals, l'ús d'aquesta peça de vestir pot ser interpretat com un símbol d'opressió i de submissió de la dona, com un element per a refermar la situació d'inferioritat de les dones.

Però, si es tracta d'un símbol d'opressió, s'ha de prohibir el seu ús malgrat que les dones manifestin la seva voluntat explícita de portar-lo? Fins a quin punt es pot assegurar que aquestes dones no es veuen obligades a dur-lo per les pressions de les seves comunitats d'origen o de les seves famílies?

Si considerem que en la nostra societat existeixen suficients garanties per a que no es produeixin situacions de limitació de l'autonomia de les dones dins de les seves famílies la prohibició de l'ús del vel no té justificació. En canvi, si en la nostra societat no es donen les condicions necessàries per a la igualtat real i efectiva, tant en l'àmbit públic com en l'àmbit privat, la imposició de certes limitacions o, fins i tot, la prohibició de l'ús del vel estaria justificada. En aquest cas, des dels poders públics es podria limitar l'ús d'un símbol religiós per tal de protegir la igualtat de totes les persones independentment del seu sexe, és a dir, per evitar la discriminació sexista.

No obstant, si en nom de la igualtat entre homes i dones es prohibís o es limités l'ús del vel, s'estaria acabant realment amb la situació de discriminació i de manca d'autonomia

d'aquestes dones? Evidentment, la resposta és negativa. La prohibició o limitació de l'ús del vel en l'espai públic no acabaria amb la discriminació en l'àmbit privat. Les mesures per a eradicar aquesta discriminació han de ser més complexes, ja que, han d'incidir en les seves causes més profundes i el seu horitzó és, necessàriament, el llarg termini.

Tenint en compte això, cal no menysprear el rellevant paper dels símbols en la visibilització dels problemes i en la conscienciació de la societat respecte la importància de determinats valors fonamentals per a una societat democràtica. Per tant, la limitació o prohibició de l'ús del vel adreçada a evitar la discriminació sexista, seria un element de sensibilització de la ciutadania i, sobretot, de les generacions més joves (especialment les d'origen immigrant) vers la importància de la igualtat entre homes i dones com a principi bàsic i condició sine qua non per a l'existència d'una societat plenament democràtica.

D'altra banda, també cal reflexionar sobre les possibles conseqüències de la prohibició del vel o de determinats tipus de vel en l'espai públic. Davant d'aquesta prohibició, i si realment existeixen situacions de submissió i de manca d'autonomia, les dones continuarien sortint al carrer, ja sense vel, o restarien recloses a les seves llars? Si la conseqüència de la regulació de l'ús del vel fos la segona, cal tenir en compte que la situació d'aquestes dones es veuria agreujada, ja que, a la seva inicial manca d'autonomia s'afegiria el seu aïllament i la impossibilitat de poder relacionar-se amb persones més enllà dels límits de la comunitat.

Així per exemple, en el cas de la prohibició dels símbols religiosos a les escoles públiques franceses l'any 2004 van

sorgir opinions que expressaven preocupació pel possible increment de l'absentisme i de l'abandonament prematur dels estudis entre el col·lectiu d'alumnes afectades per la prohibició del vel. Dos anys després de l'aplicació de la llei, i malgrat els escassos incidents a les escoles per aquest motiu, s'ha produït un increment molt significatiu de la matriculació a les escoles a distància, així com, de l'obertura d'escoles islàmiques¹.

També cal tenir en compte que la prohibició a França no qüestiona ni impedeix l'ús del vel en altres espais, sinó que, es limita a l'àmbit escolar i, en concret, a les escoles públiques. És a dir, un cop fora del centre escolar, no s'impedeix que les alumnes es tornin a posar el vel. D'altra banda, la prohibició no afecta les escoles privades, amb la qual cosa, els pares que no estan d'acord amb la prohibició, tenen una alternativa per a l'escolarització de les seves filles.

Per altre costat, la prohibició de l'ús del vel a determinats espais, ens pot fer plantejar-nos si la prohibició funciona també en el cas dels hàbits de les monges. Així, si es decidís prohibir el vel a la Universitat, tal i com succeeix a Turquia, aquesta prohibició afectaria també les monges a la Universitat? En aquest cas, també es consideraria l'hàbit un símbol religiós i, per tant, es vedaria el seu ús?

D'aquesta manera, les reflexions entorn de l'ús del vel ens porten a la necessitat de definir els límits entre la llibertat dels individus a manifestar la seva pertinença religiosa o cultural i l'obligació de l'Estat d'actuar limitant aquesta llibertat individual en nom d'un principi democràtic, en

¹ *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 2006

aquest cas la igualtat entre els homes i les dones, que es considera que està per sobre d'aquesta llibertat.

El vel com a pràctica cultural o com a precepte religiós

Però, en relació a la limitació dels símbols religiosos, es planteja el dubte sobre si l'ús del vel és un precepte religiós o si es tracta d'una pràctica cultural que, únicament, afirma una identitat diferenciada de la resta de la societat.

Des de la perspectiva occidental s'acostuma a relacionar el vel amb un símbol de caràcter religiós, encara que, nombrosos intel·lectuals i, fins i tot, moltes de les dones que utilitzen el vel, afirmen que es tracta més d'una pràctica cultural que d'un símbol de caràcter religiós. Així, autores com Fátima Mernissi i Leïla Babès plantegen que l'Alcorà en cap moment estableix l'obligació de dur el vel² i que, per tant, no es pot considerar l'ús del vel en termes religiosos.

En aquesta mateixa línia, d'altres autors es refereixen al vel com una pràctica habitual, com un costum que amb el pas del temps les dones han interioritzat i que ha acabat esdevenint una tradició cultural³. En aquest cas, l'ús del vel respondria, sobretot, a una qüestió d'identitat, les dones ho portarien com un mecanisme a través del que refermar la seva identitat diferenciada. Això és el que argumenten nombrosos intel·lectuals per explicar l'increment de l'ús del vel en les societats occidentals en els darrers anys. En aquest sentit, a partir de l'11-S i

davant el creixent sentiment anti-musulmà a Occident, moltes dones musulmanes haurien decidit lliurement utilitzar el vel com a mode d'expressió i de reivindicació de la seva identitat cultural.

Per altre banda, cal tenir en compte, tal i com afirma Alain Blomart⁴, els motius pels quals l'Islam ha esdevingut, per a moltes persones immigrades o de procedència immigrant, el principal proveïdor de valors i pràctiques de referència. Així, aquestes persones entendrien l'Islam com una mecanisme per a recuperar o evitar la pèrdua de la seva identitat d'origen; a la vegada que els proporcionaria elements de referència en una societat canviant, que sovint genera situacions d'exclusió, en què l'Estat ha deixat de generar referents i les ideologies d'esquerra i els sindicats tampoc no proporcionen valors solidaris ni esperança.

Més enllà del vel com a símbol cultural o identitari, en el debat també sorgeixen veus que afirmen que el vel és un reflex de la concepció de la dona com a objecte sexual. El vel seria, el mecanisme a través del qual s'aconsegueix controlar i privar la dona del domini sobre el seu cos. Es tractaria d'un símbol de la decència de la dona i, per tant, del control sexual sobre ella per part de l'home. En aquest cas, doncs, el vel suposaria el retorn a la primera línia del debat sobre actituds i valors sobre la sexualitat de la dona que a les societats occidentals es consideren superats des de fa dècades.

² *La Vanguardia*, 7 de desembre de 2006

³ *La Vanguardia*, 25 de setembre de 2006

⁴ Blomart, Alain; "El paper social i identitari de les religions en un context migratori". A: *FRC. Revista de Debat Polític*. Número 13: *Mil dies de Govern Maragall*, Fundació Rafael Campalans: 2006

En tot cas, el límit entre el caràcter religiós o cultural del vel és molt difús i sovint aquestes dues identificacions es troben profundament imbricades, ja que, l'element religiós forma part de la identificació cultural de societats i de persones. Per tant, en el plantejament de les possibles restriccions a l'ús del vel el seu caràcter religiós i cultural i el seu significat, tant per a la resta de la societat com per a les persones que el duen, són factors que cal tenir en compte i que tenen una difícil resposta donada la seva superposició. En qualsevol cas, sembla important reflexionar, sobre el pes i les implicacions de cadascun d'aquests dos elements (el cultural o el religiós) en la regulació de l'ús del vel abans de plantejar-la.

Diversitat d'identitats: models d'integració de la immigració

La regulació de la utilització del vel posa sobre la taula un seguit de qüestions relatives a l'articulació de les identitats en les nostres societats. En un context cada cop més heterogeni i canviant en què apareixen identitats noves i diverses, es fa patent la necessitat de decidir els mecanismes d'articulació de les diferents identitats en la societat i quins factors seran prioritaris en les polítiques de gestió de la diversitat cultural.

Els principals models d'integració de la immigració desenvolupats fins ara a les societats occidentals, l'assimilacionisme francès i el multiculturalisme holandès o britànic, s'han diferenciat, fonamentalment, per les seves respostes a l'acomodació de les diferències culturals i religioses que la immigració introduïa en el si de les seves societats.

Així, a França s'ha desenvolupat una política adreçada a la dissolució de les identitats dels ciutadans d'origen estranger en un marc de valors i principis considerats universals i comuns, que s'entén garantit per l'Estat a través de la seva neutralitat en qüestions religioses i identitàries. Per la seva banda, tant als Països Baixos com al Regne Unit, s'han dut a terme mesures encaminades a garantir el respecte a les identitats diferenciades de la població d'origen immigrant a través del manteniment de les pràctiques culturals i dels valors propis de cada comunitat en el si de les societats d'acollida.

Però davant els successos que han qüestionat aquests dos models, el repte actual, rau en la capacitat de les societats occidentals de respectar l'existència d'identitats diverses al mateix temps que són capaces de generar pràctiques i valors compartits dins d'una nova identitat comuna a tota la ciutadania, independentment del seu origen.

En aquesta nova identitat, quins han de ser els principals valors compartits per la ciutadania? El respecte per la diversitat cultural i religiosa ha de formar part, sense cap mena de dubte, d'aquesta identitat comuna. Però, més enllà d'aquest, els drets humans i els principis democràtics han de ser els seus components fonamentals. Així, sembla clar que el límit a certes pràctiques culturals o religioses el marquen les lleis i el Codi Penal. Però, el veritable problema, tal i com afirma Ferran Sáez⁵, rau en aquelles creences o actituds culturals o religioses que, sense ser

⁵ Sáez, Ferran. "Democràcia representativa i pluralitat cultural". A: *FRC. Revista de Debat Polític*. Número 12: *Immigració, Identitat i Convivència*. Fundació Rafael Campalans: 2006

il·legals, poden vulnerar, de manera puntual encara que greu, la legislació de les societats d'acollida.

És, precisament aquí, on apareix un dels arguments més forts favorable a la limitació de l'ús del vel. Ja que, en la mesura en que altres principis democràtics, que també formen part de la identitat compartida de tota la ciutadania, poden ser vulnerats per l'ús d'un símbol religiós, en aquest cas el vel, ha de ser possible i acceptable des del punt de vista d'aquesta identitat comuna, la prohibició o limitació del seu ús.

Laïcitat i intervenció de l'Estat en les pràctiques religioses i culturals

D'altra banda, la laïcitat de l'Estat és un concepte present al llarg de tot el debat sobre la regulació del vel. En aquest sentit, sorgeixen reflexions entorn de si l'Estat està legitimat a actuar i a incidir en l'esfera individual, en la de les creences de les persones; així com, qüestionaments sobre la capacitat de l'Estat d'assenyalar, de manera neutral, què està bé i què està malament en les decisions de les persones sobre les seves pràctiques religioses o culturals. Així mateix, es planteja quin és el significat de la neutralitat quan aquesta fa referència a les actuacions de l'Estat.

Podem entendre la laïcitat de l'Estat com la capacitat de l'Estat de fer possible un marc que puguin compartir tots els membres de la societat, independentment de la seva diversitat de creences i d'adscripcions culturals, és a dir,

com la capacitat de generar espais neutrals. En aquest mateix sentit, s'entén que l'Estat ha de ser neutral en les seves actuacions per tal de generar aquests espais i donar un tractament igual als ciutadans i ciutadanes.

No obstant, existeixen dues maneres de plantejar aquesta neutralitat. Per un costat, hom pot concebre aquesta neutralitat de l'Estat com l'absència d'actuacions reguladores per part de l'Estat en aquest àmbit, en pressuposar que forma part de la llibertat dels individus. En aquest cas, els espais serien neutrals vers els individus en tant que cadascun podria expressar les seves creences i dur a terme les seves pràctiques religioses amb total llibertat. Però, per altre costat, la neutralitat de l'Estat també es pot pensar com la intervenció activa de l'Estat en la generació d'aquests espais. Per tant, en aquest cas els espais serien neutrals en la mesura en que l'Estat generaria un marc en que estarien regulats comportaments i pràctiques com a garants d'aquesta neutralitat.

En bona mesura, la manera d'entendre aquesta neutralitat de l'Estat, marcarà les consideracions entorn les altres dues qüestions. Només en cas que es consideri la neutralitat de l'Estat com la seva capacitat de generar, activament, espais neutrals es jutjarà que l'Estat està legitimat a actuar, en aquest cas, regulant l'ús d'un símbol religiós determinat. D'acord amb aquesta visió, l'Estat està legitimat a elaborar unes lleis comunes que tots els ciutadans i ciutadanes han de respectar, ja que, les lleis de l'Estat són considerades superiors a les lleis de la comunitat. En cas contrari, si s'entén la neutralitat com l'absència d'intervenció de l'Estat, les actuacions de l'Estat no es trobaran justificades, ans al contrari, poden ser

vistes com un impediment per a la neutralitat efectiva d'aquests espais comuns.

Regulació de l'ús del vel en els diferents espais i segons els tipus de vels

D'altra banda, en el debat sobre l'ús del vel es planteja la diferenciació entre espai públic i espai privat com a element destacat. En aquest sentit, la regulació de l'ús del vel únicament es pot dur a terme en l'espai públic en nom d'uns principis considerats fonamentals per a una societat democràtica. En l'àmbit privat, les actuacions es troben limitades pel respecte a la llibertat individual i, per aquest motiu, es poden considerar les actuacions en l'espai públic com a eficaces en quant a la conscienciació i visibilització per part de la societat de la igualtat com a principi fonamental d'una societat democràtica. L'argument de la conscienciació es pot considerar com un dels més consistents en quant a la possibilitat de limitar l'ús del vel en determinats espais com, per exemple, el lloc de treball o l'escola pública.

En relació a la limitació de l'ús del vel en les escoles apareix el debat al voltant de l'ús del vel per part de persones que no són adultes. D'una banda, l'ús del vel entre adolescents pot ser qüestionat en la mesura en que es consideri que aquestes no tenen capacitat per prendre decisions i, per tant, l'ús del vel en aquests casos no depèn de la seva voluntat sinó de la dels seus pares i mares. Però, per altra banda, cal plantejar que els progenitors inculquen als seus fills els valors i pràctiques culturals que creuen adients i, en cap altre cas, l'Estat intervé en aquestes decisions. No obstant,

també ens podem preguntar fins a quin punt una noia de quinze o setze anys no té la suficient capacitat per prendre decisions sobre la seva indumentària.

Per altre costat i, especialment, a partir de les declaracions de Jack Straw, el debat també ha girat cap a la limitació, ja no tant de l'ús, com del tipus de vel utilitzat. En les societats occidentals pot resultar difícil de comprendre l'ús de vels que cobreixin totalment la cara, deixant un petit espai pels ulls. La utilització d'aquests tipus de vels pot ser desaprovada en aquestes societats tant per qüestions de seguretat, com per qüestions relatives a la lluita contra la discriminació per raó de sexe.

En quant a la seguretat han aparegut argumentacions favorables a la prohibició d'aquests tipus de vels en l'espai públic en general, és a dir, en places i carrers i no només en determinats àmbits com podrien ser l'escola o el lloc de treball. Segons els defensors d'aquesta prohibició, la utilització de vels d'aquest tipus genera sensacions d'estranyesa i d'inseguretat entre la població autòctona que es poden traduir fàcilment en un clima de rebuig a la immigració.

A la vegada, i des del punt de vista de la igualtat entre homes i dones, l'ús d'aquests tipus de vels pot ser vist com una mostra clara de la discriminació contra les dones. En aquest sentit, des de certes corrents d'opinió es pot entendre que el simbolisme del vel aniria més enllà de la diferenciació cultural o del precepte religiós i al seu darrere existiria una voluntat d'invisibilitzar, de negar el paper de les dones a la societat. Per tant, la prohibició de vels integrals respondria a la garantia, per part de l'Estat, de valors considerats

fonamentals per a la democràcia i que, en aquest cas, podrien xocar amb la llibertat de les persones a manifestar la seva pertinença religiosa o cultural.

Consideracions finals

Un cop exposats els principals elements del debat, podem concloure que la regulació de la utilització del vel en les nostres societats es fa, cada vegada més necessària, especialment per tal de garantir la igualtat real i efectiva entre homes i dones. En aquest sentit, l'establiment d'un seguit de mesures que introdueixin limitacions a l'ús del vel en determinats espais públics i l'ús de vels integrals en l'espai públic pot ser positiu. Sense menystenir la importància del respecte per la pluralitat religiosa i cultural a les nostres societats i de la llibertat de consciència dels seus ciutadans i ciutadanes, la igualtat entre els membres d'aquestes societats és un valor fonamental que està per sobre. Així, en cas de xoc entre la llibertat d'uns i la igualtat de tots i totes, l'Estat està legitimat a limitar aquesta llibertat per a evitar possibles situacions de discriminació i garantir la igualtat.

Cal no oblidar, però, que els reptes que planteja la diversitat cultural a les nostres societats no es limiten a la qüestió del vel, sinó que van molt més enllà. Així, la construcció d'un model d'integració capaç de generar una identitat compartida respectat les diferències culturals, és una prioritat per a la construcció de societats fortes i amb uns elevats nivells de cohesió social. En la definició d'aquest model el respecte a la pluralitat cultural i religiosa ha de ser un element

fonamental, i la democràcia ha de situar-se com a pilar bàsic del model. Dit en altres paraules, l'objectiu seria, tal i com assenyala Cuperus⁶, l'assimilació amb la retenció de la pròpia identitat cultural.

Es tracta, com s'ha apuntat al començament, d'una qüestió extremadament complexa tant per la superposició de factors com la identificació religiosa i cultural que comporta; com per la gran dificultat de plantejar la regulació d'aspectes tan subjectius com la cultura i la religió, sobre els quals la voluntat de les persones té una incidència important. Malgrat això encetar reflexions entorn aquestes qüestions resulta beneficiós i inevitable en unes societats cada cop més heterogènies i canviants.

⁶ Cuperus, René. "La societat multicultural: un concepte pertorbador". A: *FRC. Revista de Debat Polític*. Número 12: *Immigració, Identitat i Convivència*. Fundació Rafael Campalans: 2006

Daniel de Torres

ESCOLLIR EL MILLOR DE CADA MODEL

13

Des de principis d'any s'ha originat un encès debat a nivell internacional entre diversos intel·lectuals europeus sobre quins principis i valors han de sustentar el model d'unes societats cada vegada més diverses i multiculturals.

L'origen o desencadenant d'aquest polèmic però interessant debat va ser un article del filòsof francès Pascal Bruckner publicat el 24 de gener d'aquest any a la revista alemanya online *Perlentaucher* amb el títol de: "Fonamentalisme il·lustrat o racisme dels anti-racistes?". En aquest article Bruckner fa una crítica "brutal" de les opinions de dos importants autors: el catedràtic d'Estudis Europeus de la Universitat d'Oxford Timothy Garton Ash i l'historiador i periodista d'origen holandès Ian Buruma. Els motius de tan encesa crítica són les opinions defensades per Buruma en el seu llibre sobre l'assassinat del polític holandès Theo Van Gogh (*Murder in Amsterdam: The Death of Theo Van Gogh and The Limits of Tolerance*, Penguin Press, New York, 2006) en mans d'un integrista islàmic i la ressenya d'aquest llibre que Garton Ash va publicar al *New York Review of Books* ("Islam in Europe", *New York Review of Books*, 5-X-2006)

Segons Bruckner, aquests intel·lectuals no només defensen, sinó que vindrien a ser com uns apòstols d'un multiculturalisme extrem que, en última instància, acaba derivant en una espècie d'"apartheid" legal i que encadena a les persones a les seves pròpies arrels. Un multiculturalisme que, en definitiva, considera com el "racisme dels anti-racistes".

Per il·lustrar el grau de bel·ligerància de la crítica del filòsof francès res millor que transcriure el primer paràgraf del seu article: "No hi ha dubte que els enemics de la llibertat provenen de les societats lliures, d'una part de l'elit il·lustrada que nega els beneficis dels drets democràtics a la resta de la humanitat, i més concretament als seus compatriotes, si aquests són suficientment desafortunats de pertànyer a un altre grup ètnic o religiós."

No es podia començar millor si el que es pretenia era crear polèmica. Però per entendre millor les paraules de Bruckner, cal esmentar a una persona les opinions de la qual es troben en l'origen d'aquest debat. Es tracta de Ayaan Hirsi Ali, una dona d'origen somali que a la seva infantesa va patir la mutilació dels seus genitals i que quan el seu pare li va "preparar" el seu matrimoni amb un cosí llunyà a qui no havia vist mai, va decidir escapar i sol·licitar asil a Holanda. Hirsi, que va passar d'enrolar les files del fonamentalisme islàmic en la seva joventut a convertir-se en militant de l'ateisme lliberal, va abandonar les files del partit socialdemòcrata holandès per estar en contra de les polítiques multiculturalistes que llavors s'estaven aplicant i que ella creia que no afavorien l'emancipació de les dones immigrants. Es va afiliar al partit liberal conservador i va ser diputada al Parlament entre els anys 2003 i 2006. Amiga del desaparegut Van Gogh, Hirsi Ali s'ha convertit en una de les principals veus crítiques de l'islam i defensora aferrissada de la superioritat dels valors d'Occident hereus de la Il·lustració.

Les seves declaracions crítiques amb l'Alcorà i amb el profeta Mahoma (va dir en un programa de televisió que sota els criteris occidentals Mahoma era un perversit [feia referència al matrimoni entre Mahoma, de 52 anys, i Aisha, suposadament de 9 anys]) li han valgut diverses amenaces de mort que l'han obligat a haver de conviure amb importants mesures de seguretat. En el seu llibre sobre l'emancipació de la dona a l'islam (*Yo acuso: defensa de la emancipación de las mujeres musulmanas*, Galaxia Gutenberg, Barcelona, 2006), Hirsi Ali afirma, entre altres coses, que "la colonització i l'esclavitud han creat un sentiment de culpabilitat a Occident que porta a la gent a adular les tradicions foranes.

Aquesta és una actitud còmoda i, fins i tot, racista". També afirma que "he deixat el món de la fe, de la mutilació dels genitals i el matrimoni forçat pel món de la raó i l'emancipació sexual. Després d'haver fet aquest viatge ara sé que un d'aquests móns és simplement millor que l'altre. No per la seva ostentació, sinó pels seus valors fonamentals"

En el llibre de Buruma i en la ressenya de Garton Ash, Bruckner hi troba tot un seguit de crítiques a les opinions de Hirsi Ali, que es resumeixen en la idea de que Hirsi s'ha convertit en una fonamentalista de la Il·lustració i en una fanàtica de la raó, actitud que consideren irresponsable i contraproduent de cara al necessari procés d'acomodació dels musulmans a Europa. Bruckner considera un error molt perillós equiparar el fanatisme religiós al de la defensa de la raó, i creu que aquest argument no és nou, ja que, és el mateix que va utilitzar durant el segle XIX l'església catòlica per bloquejar qualsevol temptativa de reforma.

Aquestes crítiques als que defensen amb arguments la superioritat de la raó envers la tirania i la superstició, ha arribat segons Bruckner a extrems increïbles, com ho demostra el fet que fins i tot a Holanda algú titllés a Hirsi de nazi: "...així, els defensors de la llibertat són considerats com a feixistes mentre que els fanàtics són tractats com a víctimes".

El filòsof francès identifica l'origen de les idees multiculturalistes amb el corrent relativista que després de Heidegger van impulsar un conjunt d'autors que van des de Gadamer a Derrida. Autors molt crítics amb la Il·lustració que consideraven que els principals mals de la nostra època (el capitalisme, el colonialisme o el totalitarisme) van ser

conseqüència d'aquest "episodi" filosòfic. El relativisme parteix de la idea de que hem de considerar els nostres valors simplement com les creences d'una particular "tribu" que anomenem Occident, i que no són ni millors ni pitjors que els que sustenten altres models de societat. El multiculturalisme seria el resultat d'aquest procés. Un corrent que neix el 1971 a Canadà amb l'objectiu principal d'assegurar una cohabitació pacífica, en un mateix territori, de poblacions amb diferents orígens ètnics o racials. "En el multiculturalisme, cada grup humà té una singularitat i una legitimitat que conforma la base del seu dret a existir, condicionant la seva interacció amb els altres. El criteri del que és just o injust, criminal o bàrbar, desapareix sota el criteri absolut del respecte a la diferència. Ja no existeix cap veritat eterna: la creença en això es deriva d'un etnocentrisme naïf".

Així, aquest multiculturalisme de màxims, ens porta a que aquells que consideren que la llibertat és indivisible, que la vida de qualsevol ésser humà té el mateix valor a tot arreu, que amputar la mà a un lladre o apedregar a una adúltera són actituds intolerables, gairebé se'ls acusi de malmetre el principi fonamental de la igualtat entre cultures.

En el seu anàlisi del multiculturalisme, Bruckner hi troba una paradoxa: "el multiculturalisme atorga el mateix tractament a totes les comunitats, però no a les persones que les conformen, negant-los la llibertat d'alliberar-se de les seves pròpies tradicions. En canvi: reconeixement del grup, opressió de l'individu"... "sota la disfressa del respecte a l'especificitat, els individus són empresonats en una definició ètnica o racial"... "així, se'ls refusa allò que ha estat sempre el nostre privilegi: passar d'un món a un altre, de la tradició a la modernitat, de l'obediència cega a la conducta racional".

Segons Bruckner, a partir del to condescendent en què tant Garton Ash com Buruma tracten a Hirsi Ali, es pot concloure que la lluita contra el fonamentalisme islàmic s'haurà de centrar en les dones. Elles són els pilars de la família i de l'ordre social i, per tant, la primera condició pel progrés de les societats àrabs musulmanes passa per la seva alliberació i per garantir la seva igualtat de drets en tots els àmbits.

Però, si la crítica ferotge de Bruckner al multiculturalisme anglosaxó ja era suficient per provocar un interessant debat, la seva declaració sobre la superioritat del model francès de ben segur que va servir per acabar de ferir l'orgull de més d'un.

El filòsof francès proclama que l'ideal republicà "postula que tots els éssers humans tenen els mateixos drets, independentment de la seva raça, sexe o confessió". I malgrat que reconeix que aquests ideals encara estan lluny de consolidar-se (l'exemple de les *banlieues* així ho confirma) constitueixen una millor guia que el culte a la diversitat "en contra del dret a la diferència, és necessari reafirmar el dret a la similitud. El que ens uneix és més fort que el que ens separa".

Al final del seu article Bruckner conclou que és prioritari fomentar un islam europeu "il·lustrat". Però avisa que, en aquest procés, hem d'anar molt en compte de no equivocar-nos d'audiència, confonent als fonamentalistes per amics de la tolerància, mentre aquests s'aprofiten i utilitzen a part de l'esquerra o de la "intel·ligència" perquè donin passes a favor dels seus interessos. Considera sorprenent que després de 62 anys de la caiguda del Tercer Reich i 16 anys després

de la caiguda del mur de Berlín, un important segment de la “intel·ligència europea” es dediqui a difamar als amics de la democràcia. Aquests intel·lectuals, segons ell, són el símptoma d’una Europa fatigada i dubtosa i la seva retòrica ben intencionada deixa entreveure una manca de coratge decebedor i un senyal de capitulació.

Si només es llegeix l’article de Bruckner un no pot menys que arribar a la conclusió que si és veritat que Garton Ash i Buruma defensen el que el francès dóna a entendre que defensen, aquests s’han begut l’enteniment. Per sort, disposem de les rèpliques que aquests autors han escrit per contestar a l’aïrat francès i, així, poder valorar millor els seus arguments.

El primer en contestar va ser Ian Buruma en un article publicat a la mateixa revista alemanya el 29 de gener de 2007 amb el títol “La llibertat no pot ser decretada”.

Buruma comença el seu article negant que el seu llibre sigui un atac a Hirsi Ali, tal i com deixava entendre Bruckner, i per demostrar-ho recorda les darreres frases de *Assassinat a Amsterdam*: “I Harsi Ali ha hagut de deixar l’escena (marxar d’Holanda). El meu país sembla més petit sense ella” (Hirsi Ali, com a conseqüència de les amenaces i d’uns problemes amb la justícia holandesa que no reconeixia la seva nacionalitat per haver sol·licitat l’asil amb un cognom fals, va decidir anar a viure als Estats Units, on tenia una oferta laboral d’un *think tank* liberal conservador). Posteriorment vol deixar clares algunes coses que semblen més que evidents però que Bruckner semblava que fins i tot posés en dubte: Buruma està d’acord amb gran part del que diu Hirsi i coincideix en que la democràcia lliberal

s’ha de defensar contra la violència extremista, en que s’ha de protegir a les dones contra qualsevol abús i en que no pot haver-hi cap justificació religiosa sobre aquest punt (menys mal!).

Però Buruma explica que el que no comparteix és l’anàlisi que fa Hirsi dels problemes socials d’Europa com a conseqüència dels importants fluxos migratoris procedents de molts països no -occidentals. Segons ell, no podem simplificar i culpar a la religió i concretament a l’islam de l’origen de tots els mals ni de tots els abusos a les dones. L’islam té moltes cares i no es pot analitzar només des de l’òptica que l’identifica amb les pràctiques més extremistes. L’autor considera que la mutilació de genitals o qualsevol tipus de violència envers les dones (o els homes) són pràctiques intolerables i que s’han de castigar amb la llei. Però divergeix de Hirsi Ali quan aquesta afirma que l’islam, en general, és retrògrad i que el seu profeta és pervers. No creu que aquestes afirmacions, pronunciades per una excreient musulmana convertida a l’ateisme ajudin gaire al procés de reforma de l’islam. No és just condemnar a tot l’islam sense tenir en compte l’heterogeneïtat dels seus corrents i practicants.

Buruma també es dedica a desmuntar algunes de les afirmacions del francès, i contraataca pel que fa a les crítiques més personals. En el seu article, Bruckner anomena a Garton Ash i a Buruma “filòsofs de butaca”, deixant entreveure una imatge de l’intel·lectual allunyat de la realitat que es dedica a teoritzar des del seu despatx de la universitat. Això ja és massa per Buruma, qui no pot evitar fer referència als anys que Garton Ash va passar al costat dels dissidents del centre d’Europa i als que ell mateix va passar amb els rebels xinesos

i sud coreans per acabar disparant: “...pel que jo sé, Bruckner s’ha allunyat poques vegades del centre de París...”

Però, tornant al debat de les idees, Buruma tampoc pot evitar comentar les referències de Bruckner a la suposada superioritat del model francès. A part de considerar una mica antiquat aquest orgull nacional, concedeix que hi ha elements del model francès basat en el republicanisme i la laïcitat dignes d’admiració. Dit això, no està d’acord en que l’Estat ha de jugar un paper rellevant pel que fa els dogmes dels ciutadans o a la interpretació de les seves escriptures sagrades. És evident que els musulmans han de ser lliures per reinterpretar els seus textos religiosos, però aquesta no ha de ser una tasca de l’Estat, ja que, segons ell això obre una porta a l’autoritarisme. “Què proposa fer Bruckner amb els milers de creients musulmans que viuen a Europa? Explica’ls-hi com interpretar les seves escriptures sagrades? Forçar-los a seguir l’exemple de Hirsi Ali i renunciar a la seva fe? Potser seria millor que ho fessin lliurement per ells mateixos, però esperar que l’Estat els obligui a donar aquest pas no acaba d’ajustar-se a la imatge de lluitador il·lustrat per la llibertat que té Bruckner de sí mateix”.

Per la seva part, Timothy Garton Ash respon al filòsof francès amb un article publicat l’1 de febrer de 2007 amb l’irònic títol de *Millor Pascal que Pascal Bruckner*.

Garton Ash es dedica a rebatre una per una totes les acusacions de Bruckner i considera que el francès s’inventa uns enemics que no tenen res a veure amb els escriptors reals. Per cada acusació del francès, Ash respon no només amb arguments, sinó també amb enllaços a diversos articles que segons ell refuten les inexactituds i les fal·làcies que

omplen l’article de Bruckner. Així, nega que sigui un apòstol del multiculturalisme i per demostrar-ho ens convida a llegir alguns dels seus articles publicats sobre aquest tema. També nega haver dit que l’actitud de Hirsi Ali li sembla irresponsable i per evidenciar la seva admiració per aquesta dona ens remet a un parell d’articles per verificar-ho. I així va fent amb totes i cadascuna de les crítiques rebudes.

Però deixem els atacs i les defenses personals i tornem al que de veritat interessa que no és altra cosa que els arguments de fons d’aquest interessant debat. En aquest sentit, Garton Ash considera que “ni la versió extrema del multiculturalisme separatista que Ali va veure i que correctament va criticar a Holanda (i que també s’ha pogut veure en algunes ciutats britàniques) ni el monoculturalisme republicà secular defensat per Bruckner i (parcialment) practicat a França, han tingut èxit a l’hora de permetre als immigrants musulmans i als seus descendents sentir-se com a casa a Europa – i no diguem identificar-se a ells mateixos com a ciutadans europeus”. Tampoc s’ha aconseguit a Alemanya, Itàlia o Espanya. El que realment importa ara és analitzar i identificar quins elements de cada model es poden aprofitar i com es poden combinar per tal d’assolir aquests objectius. Garton Ash apunta alguna direcció quan defensa la necessitat d’explicar una nova història d’Europa basada en la idea de ciutadans europeus procedents de diversos passats però avançant cap a un futur compartit sobre uns objectius comuns.

Finalment, Ash vol aclarir perquè considera que l’exemple de Hirsi Ali no és vàlid per la majoria de musulmans a Europa, al menys, durant uns quants anys. No és realista pensar que les nostres polítiques s’han de basar en l’expectativa que milions de musulmans abandonaran la

seva fe d'un dia per l'altre “si el missatge que escolten de nosaltres és que la condició necessària per a ser europeus és abandonar la seva religió, llavors escolliran no ser europeus” Aquesta és la seva principal crítica als posicionaments defensats per Ali i Bruckner.

I conclou: “al mateix temps que defensem amb una voluntat de ferro els fonaments d'una societat lliure, com ara la llibertat d'expressió, també necessitem una gran tolerància per la diversitat cultural i el reconeixement de que els creients poden ser al mateix temps persones raonables i bons ciutadans. En resum: menys Bruckner i més Pascal”.

Després de llegir els articles de Buruma i de Garton Ash no deixa de sorprendre el to i els arguments utilitzats per Bruckner en la seva crítica als dos autors. És evident que el multiculturalisme tal i com el pinta Bruckner no és, ni molt menys, el camí a seguir. Però també és cert que aquest no és el model que defensen els autors anglosaxons, els quals introdueixen alguns matisos a la, de vegades, excessivament simplista defensa de la raó il·lustrada i del model republicà francès que, per altra banda, tampoc s'ha demostrat com el garant de la cohesió social.

En el procés d'acomodació dels immigrants i sobretot dels musulmans a Europa, cal que tinguem clares aquelles línies que no es poden traspasar sota cap concepte. Línies marcades per uns valors que han costat molts esforços i sacrificis per consolidar-se i que no té sentit posar ara en qüestió.

En alguns països s'ha anat massa lluny en l'aplicació d'unes polítiques multiculturalistes i s'han fet concessions que ara

es consideren equivocades. Però, també és evident, que a partir d'uns valors comuns i inviolables, hem de ser capaços de trobar un concepte de ciutadania que permeti incorporar nous ciutadans amb cultures, religions i tradicions diverses sense que això suposi soscar en cap moment els avenços assolits pel que fa als drets i a les llibertats fonamentals.

I en aquest procés és inevitable que també ens mirem al mirall i que això ens obligui a fer una mica de teràpia. No sembla raonable ni coherent exigir que només canviïn els altres. I els canvis els hem d'afrontar des d'una perspectiva en positiu: no es tracta de canviar per renunciar a res, sinó per poder evolucionar en paral·lel als canvis socials que s'estan produint i que estan creant societats cada vegada més complexes. Política, cultura, valors, identitats, ciutadania. Sobre aquests eixos pivoten els grans reptes d'aquest segle que tot just acaba de començar. Per això són tan importants debats com aquest. Debats que per altra banda trobem a faltar a casa nostra, on la “intel·ligència” local sovint no és capaç d'escapar del parany que els preparen alguns i acaba encallada en debats estèrils i per què no dir-ho: ben poc interessants.

Daniel de Torres

RETHINKING IMMIGRATION AND INTEGRATION: A NEW CENTRE-LEFT AGENDA

19

Els *think tanks* *Policy Network* i l'oficina a Londres de la *Friedrich Ebert Stiftung (FES)* van organitzar dues conferències a l'octubre del 2006 i al febrer d'aquest mateix any, per debatre sobre la necessitat d'elaborar des de l'esquerra europea un discurs potent sobre la immigració.

Amb aquest objectiu es van reunir més de 60 experts i polítics de diversos països per analitzar les dificultats dels partits de centre-esquerra per elaborar un discurs propi que contraresti amb força el discurs populista de la dreta. Com a resultat d'aquest debat s'ha editat un llibre/informe que compila els continguts de les principals conferències. Un llibre imprescindible per aquells que coincideixen en la necessitat i urgència de que des de l'esquerra es construeixi un discurs sòlid i coherent sobre la immigració.

Els diferents capítols del llibre proporcionen una anàlisi dels actuals processos d'immigració, una mirada a diferents realitats nacionals i, sobretot, una anàlisi crítica de l'enfocament que s'ha fet des de l'esquerra respecte el fenomen migratori.

Hi ha qui pot pensar que no és moment per l'autocrítica o que millor que no s'obri un debat sobre un tema massa complex. Contràriament a aquestes opinions, penso que ara toca més que mai debatre sobre la immigració d'una manera oberta i franca.

No descobrim res si diem que l'augment dels fluxos migratoris sumat a un seguit d'esdeveniments que han tingut lloc a diversos països europeus en els darrers anys, han col·locat el tema de la integració dels immigrants, en un dels primers llocs de l'agenda política.

A països com França, Regne Unit o Holanda que, a diferència de nosaltres,

tenen una llarga tradició com a receptors d'immigració, s'ha accentuat darrerament el debat sobre el model d'integració. En aquest sentit, no han estat poques les crítiques a les estratègies seguides en el passat no gaire llunyà per alguns d'aquests països. Segurament les polítiques de l'anomenat model multiculturalista són les que surten pitjor parades de la crítica, però el model assimilacionista francès tampoc pot lluir gaire en els anàlisis comparatius.

La percepció de molts ciutadans europeus de que la immigració és un dels principals problemes de l'actualitat ha augmentat considerablement en els últims anys, fomentada per una sostinguda i sovint negativa atenció mediàtica respecte els temes migratoris. Tot i que l'augment de la preocupació és comú a tot Europa, cal dir que hi ha diferències força significatives entre els països.

Sens dubte una de les senyals d'alarma o de les evidències de que el tema migratori preocupa és la proliferació en els darrers anys dels discursos polítics populistes i simplistes que culpen a la immigració de la majoria de problemes quotidians dels ciutadans. Considerar la immigració com la gran amenaça, té una certa tirada en uns moments de grans canvis i de tantes incerteses.

El binomi immigració-inseguretat que tant excita a la dreta, constitueix el pilar del seu discurs polític.

Però com apunta una conferenciant en el llibre, la disponibilitat d'escoltar i absorbir discursos anti-immigració per part de líders populistes i carismàtics a Europa, no és fruit necessàriament d'un racisme envers els estrangers.

Són diversos els autors que apunten que l'esquerra no està sent capaç de contrarestar l'ascens d'aquests discursos populistes. Per això és tant important que tinguem clar que un dels principals reptes de l'esquerra avui és ser capaç de definir un discurs coherent i consistent envers la immigració i la integració.

Això passa, entre altres coses, per assumir i analitzar els errors del passat i per desenvolupar una història aclaridora sobre la immigració que tingui en compte tant els beneficis com els efectes adversos que genera.

Però quan parlem d'errors del passat a què ens referim? Segons Ernst Hillebrand, director de l'oficina de la Friedrich Ebert a Londres i que dedica un capítol del llibre a analitzar aquest tema, l'esquerra europea no ha desenvolupat una estratègia consistent sobre com afrontar el gran repte de la integració dels immigrants. Entre el llistat d'errors que creu que l'esquerra ha comès destaquen:

Tenir una visió massa naïf sobre la naturalesa del procés

Considera que es va pensar que la integració es produiria de manera quasi-natural, sense requerir gaires esforços tant per part dels immigrants com per la comunitat amfitriona. Que no calien polítiques pro-actives i que en canvi quan se'n van aplicar es va promoure una estratègia de segregació cultural i d'afirmació de les diferències sota l'etiqueta del multiculturalisme.

Condescendents envers l'electorat "autòcton"

També considera que l'esquerra europea ha estat condescendent envers els seus votants autòctons al

considerar les seves queixes sobre els efectes negatius de la immigració com a racistes. En canvi, han estat aquestes poblacions (moltes de les quals es troben entre les menys privilegiades i més vulnerables) les qui han hagut de fer front als aspectes més complicats de la integració i que són conseqüència d'una mala gestió d'aquests processos.

Falta de valentia en la defensa d'alguns valors

Hillebrand també considera que per temor a ser titllats de xenòfobs, en ocasions s'ha baixat la guàrdia en la defensa d'alguns valors i drets que s'han anat guanyant al llarg de la història contra poders conservadors i totalitaris. Valors com el principi del govern democràtic i l'Estat de dret, la separació entre Estat i religió, la igualtat home-dona, la llibertat d'expressió o la protecció i no discriminació de les minories, considera que en alguns casos no s'han defensat amb la contundència necessària.

Aquests errors i d'altres són els que pensa que cal evitar a l'hora d'elaborar un discurs global sobre la immigració, ja que, si no és així, les opcions progressistes aniran perdent poder polític i influència. Segons aquesta visió, els votants tradicionals, cansats de ser "alliçonats" en comptes de ser escoltats, s'allunyan i buscaran noves forces polítiques que parlin i ofereixin respostes a les seves preocupacions.

S'estigui d'acord o no amb l'anàlisi crític de Hillebrand el que és evident és que els partits d'esquerres han de treballar aquest discurs potent sobre la integració a partir de paràmetres diferents als de la dreta, tenint en compte tots els elements que comporta aquesta realitat. Com apunta un altre autor, els discursos que es centren en relacionar la immigració amb les inseguretats, no es poden contrarestar

amb un discurs que se centri només en destacar les bondats de la diversitat (entre altres coses perquè molta gent, malgrat no tenir res en contra dels estrangers ni de les seves expressions culturals, tampoc consideren la diversitat com un bé en si mateix, simplement l'accepten o la toleren però no la valoren positivament).

Per altra banda, depèn de la perspectiva que es prengui a l'hora de valorar-la políticament, és evident que la immigració no és, d'entrada, un tema gaire agrairt. No són pocs els que pensen que millor no parlar-ne gaire perquè "sumar" costa molt i en canvi "restar" és molt fàcil. En altres paraules, parlar d'immigració no aporta vots. Per tant, davant del risc, millor no introduir-se en terrenys pantanosos no fos cas que ens hi quedéssim. Això no vol dir que qui defensa aquesta estratègia consideri que no s'ha de treballar proactivament per la integració, simplement es considera que és millor no explicar-ho gaire, ja que, fins i tot les conseqüències poden ser negatives pel propi procés integrador.

Però cada vegada està més clar que avui en dia no hi pot haver un discurs polític seriós que no tingui en compte les conseqüències socials, polítiques i culturals de l'increment dels fluxos migratoris. Un discurs que ha de parlar de quin model d'integració es defensa, perquè en definitiva, parlar d'això és parlar del model global de la societat. Avui no es pot pretendre tenir un projecte global de societat sense tenir una idea clara de què entenem per integració i com volem que aquesta es produeixi.

Podria ser, no diré que no ja que no sóc expert en anàlisi electoral, que en alguns casos el fet de parlar de la immigració en unes eleccions no porti vots, però el que sembla cada

vegada més evident és que no parlar-ne no només no atreu més vots, sinó que més d'un decideix buscar altres opcions que sí que en parlin, encara que diguin barbaritats, o bé s'estalvia la passejada al col·legi electoral.

De la lectura del llibre i des d'una anàlisi més localista i no tant en clau “d'esquerra europea”, se'n desprèn, per una banda, l'enorme responsabilitat que tenim davant i, per una altra, al menys en el meu cas, una actitud moderadament optimista de cara al futur. A diferència d'altres països nosaltres som uns “aprenents”, o millor dit, uns alumnes nouvinguts que ens ha tocat estudiar tres carreres en el temps d'una. Però si actuem amb responsabilitat i ens posem a fer el que hem de fer, no ho tenim més difícil que altres i en alguns aspectes fins i tot podem aprofitar certs avantatges. Em refereixo bàsicament al fet de que nosaltres no arrosseguem la motxilla d'un model d'integració que s'ha demostrat ineficaç i en canvi podem aprendre dels encerts i errors dels altres.

Però per aprofitar aquesta situació cal que seguim treballant i que accelerem ara, més que mai, el procés de construcció d'aquest discurs sobre la immigració i sobre el model de integració. Penso que si ara li dediquem el temps i els esforços necessaris tenim les bases per arribar a construir un discurs i un model interessant. Depèn de nosaltres que així sigui i és massa important el que ens hi juguem per no estar a l'alçada.

Daniel de Torres

LA RESISTÈNCIA MULTICULTURALISTA

En els darrers anys hem viscut el què en podríem anomenar com la crisi dels models d'integració de diversos països europeus. Ni l'estratègia multiculturalista de Gran Bretanya o Holanda ni l'assimilacionista de França, se'ns mostren com a models a seguir per part dels nous països de la immigració.

Tot i així, com ja hem dit altres vegades, són experiències que hem de tenir molt presents ja sigui per evitar cometre els mateixos errors o per identificar-ne els aspectes positius.

En aquest context en que s'han posat en dubte els fonaments teòrics dels diversos models que actualment es troben en procés de debat i reforma, tinc la sensació que el model multiculturalista és qui s'ha endut la pitjor part.

Sembla que hi hagi un consens tàcit entre molts opinadors procedents d'un ampli espectre ideològic per tal de demonitzar el model multiculturalista i no salvar-ne ni les cendres. Podem dir que a l'actualitat criticar el multiculturalisme està de moda.

Personalment no estic gaire d'acord amb diversos aspectes del rerafons teòric que avala les "polítiques de minories" que s'han aplicat durant anys en alguns països i que, en molts casos, sembla que s'hagin preocupat més per promoure les diferències que per reforçar allò que uneix als ciutadans.

Però penso que tampoc podem caure en el parany de la simplificació interessada i superficial que fan alguns que, darrera d'un objectiu aparentment tan il·lustrat com la defensa dels valors democràtics, amaguen altres intencions; ja sigui la defensa aferrissada de la preeminència d'un model cultural determinat, o una reticència innata al reconeixement de tota diversitat.

Per poder valorar de manera seriosa l'eficàcia d'unes polítiques determinades, només ho podem fer a partir de l'anàlisi del seu impacte en la realitat i avaluar-les en funció dels objectius que s'havien marcat.

Davant de model multiculturalista canadenc o de l'assimilacionista francès, ens podem preguntar si els objectius globals que perseguien eren els mateixos i si tenim indicadors que ens mostrin que les polítiques aplicades en un país han tingut més èxit que a l'altre.

Sempre és complicat establir comparatives amb temes tan complexos, i més, quan les característiques històriques i culturals de cada país determinen en gran mesura el seu model de societat i, per tant, les polítiques d'integració que s'acaben aplicant. Tot i així, observats des de fora i sense entrar en una anàlisi d'indicadors més rigorosa, sembla que el model multiculturalista del Canadà no obtingui uns pitjors resultats que el model francès en alguns temes com ara el nivell de cohesió social.

Però malgrat la gran onada crítica amb el multiculturalisme (molt accentuada des de l'11-S) aquest model gaudeix de millor salut del que ens podríem imaginar. Almenys així ho demostren l'important nombre d'articles publicats recentment d'autors que destaquen més les seves virtuts que no pas els seus defectes.

Concretament podem destacar dos articles que penso que són interessants per seguir el debat internacional sobre els diferents models d'integració, i per visualitzar aquest moviment de "resistència multiculturalista", que no renuncia a aportar nous arguments en defensa d'un model tan vilipendiat.

El primer exemple el trobem en l'interessant debat virtual que està tenint lloc a "opendemocracy.net". El detonant d'aquest debat va ser un article publicat al maig d'aquest any per Tariq Modood, professor de política i sociologia de

la Universitat de Bristol, amb el títol de *Multiculturalism, citizenship and national identity* i en el que l'autor fa una defensa orgullosa del model multiculturalista.

En aquest article, Modood defensa el concepte de "ciutadania multicultural" i critica la idea, molt estesa, de considerar la "ciutadania" com una identitat monoteista que només es basa en els drets i els deures i que transcendeix altres aspectes identitaris que són importants pels ciutadans. Considera que la ciutadania és un concepte dinàmic i canviant; que és normal que la gent tingui diverses idees sobre el significat del propi concepte; i que l'important és que hi hagi un mínim consens per poder tenir debat.

Per altra banda, l'autor afirma que l'extremisme ideològic i violent està limitant les condicions i esperances pel multiculturalisme però, contràriament als crítics, opina que no té res a veure amb les pròpies polítiques del multiculturalisme, sinó que està estretament relacionat amb els efectes negatius de la política exterior de països com Gran Bretanya o els Estats Units.

La política internacional d'aquests països estaria complicant la tasca de molts musulmans britànics i americans de desenvolupar un sentiment de ciutadania nacional.

Precisament aquest és un tema clau per Modood, ja que, defensa que la idea de ciutadania multicultural va lligada a la identitat nacional i que aquests dos aspectes no són antagònics. Segons aquesta visió, a Europa no ens hem adonat que allà on ha funcionat el multiculturalisme (i cita a Canadà, Austràlia o Malàisia) aquest ha format part crucial d'un projecte de "construcció de país" (de "crear" canadencs,

australianos...). Fins i tot als Estats Units, on l'Estat federal ha tingut un rol molt menys rellevant en el projecte multicultural, la incorporació de la diversitat ètnico-religiosa ha tingut molt a veure amb la creació de país, d'inclusió cívica i de defensa de la identitat nacional. Amb aquest argument Modood vol contestar a aquells que assegurin que la idea d'identitat nacional i el multiculturalisme són incompatibles, ja que, aquest últim el que promou és la multiplicitat d'identitats que a la vegada és generadora de segregació social.

Finalment, un dels arguments que probablement va més a contracorrent de tots els que exposa l'autor, és el de considerar que l'esperit del concepte de ciutadania multicultural no lliga amb la idea de que hi ha d'haver, necessàriament, un conjunt de valors amb els que cada ciutadà hauria de comprometre's. Segons ell, la identitat nacional no es redueix a un llistat de valors sinó que el que cal fer és anar trobant els punts en comú a través del diàleg i el debat i anar convertint les diferències negatives en diferències positives. Aquest seria per Modood el punt crucial de la justícia social de les properes dècades.

Com no podria ser d'altra manera, els arguments "provocadors" de Tariq Modood no es queden sense resposta i són diversos els autors que han publicat articles a "opendemocracy.net" qüestionant el seu optimisme sobre les bondats del multiculturalisme:

- *Multiculturalism and citizenship: responses to Tariq Modood* (Nick Pearce, Nick Johnson, Sunny Hundal, 20-05-2007)
- *Diversity's horizon* (Yahya Birt)

- *Beyond Formula: a civic multiculturalism* (Abdul-Rehman Malik, 04-06-2007)
- *The many faces of multiculturalism* (Sami Zubaida, 05-06-2007)

No és l'objectiu d'aquest article reproduir els arguments d'aquest debat i, per aquest motiu, em limito a ressenyar l'existència d'aquestes respostes que aporten arguments interessants i nous punts de vista, que van obligar a Tariq Modood a afinar més els seus arguments en un article-resposta: *Multiculturalism's civic future: a response* (Tariq Modood, 20-06-2007)

L'altre exemple que volia destacar com a símptoma de la "bona salut" del multiculturalisme és l'article que publica el director de la revista *Canadian diversity* Jack Jedwab al número d'octubre de la revista *Foreign Policy* amb el títol de *Canadá: juntos, no revueltos*.

En aquest article l'autor planteja que l'alarmisme dels mitjans i polítics que s'ha proposat acabar amb el tradicional multiculturalisme del Canadà no ha obtingut els resultats esperats però, en canvi, sí que ha aconseguit forçar un debat social. Segons Jedwab, els analistes no s'expliquen com pot ser que la majoria de canadencs defensi aferrissadament un model de convivència que des de l'11-S està vilipendiat a la resta del món.

El debat a Canadà es centra en la relació entre la identitat ètnica i la nacional. La idea general d'alguns creadors d'opinió és que s'ha anat massa lluny al permetre que cada grup ètnic o religiós conservi la seva cultura, i que això limita el seu lligam o sentiment de pertinença al país. En

canvi, des de l'altre extrem, hi ha qui defensa que no s'ha fet suficient per resoldre els problemes econòmics de les minories més vulnerables i que la discriminació segueix sent un problema important.

Però les crítiques no sembla que hagin convençut gaire l'opinió de la gran majoria de canadencs que segons Jedwab defensen amb orgull el seu model de convivència, tal i com posen de manifest diverses enquestes. Així, segons un estudi de setembre de 2006, aproximadament, tres de cada quatre ciutadans sostenen que aquest model reforça la identitat canadencs i no impedeix compartir valors comuns ni la integració dels immigrants. A més, al voltant dels dos terços dels canadencs està d'acord en que afavoreix la cohesió social, mentre que el 82% considera que la composició multicultural del país és una de les seves millors qualitats.

Les crítiques al model canadenc han anat evolucionant al llarg dels anys. A principis de la dècada dels noranta els crítics destacaven que el fet d'animar als immigrants i als seus descendents a "conservar les seves identitats", estava debilitant el seu lligam amb Canadà. La multiplicitat d'identitats promovia la fragmentació i no la unitat. Segons l'autor, aquests arguments van quedar desacreditats quan diversos estudis van mostrar que el sentiment de pertinença al Canadà de les primeres i segones generacions era igual o fins i tot superior a la mitja. Això va provocar que els arguments dels detractors del model canviessin d'estratègia i es centressin en l'amenaça que aquestes polítiques suposaven per la defensa d'uns determinats valors.

No cal pensar gaire per saber que del que estem parlant aquí és de la dificultat per conciliar les diferències entre

musulmans i no musulmans. Segons l'autor, els defensors d'aquesta teoria "insisteixen en que el multiculturalisme facilita el desenvolupament de pràctiques gens lliberals i en particular, en l'àmbit de la igualtat de sexes. Però si això és cert, haurien de demostrar que aquells que donen suport al multiculturalisme també defensen aquestes desigualtats i pràctiques retrògrades i això és quelcom que encara s'ha de demostrar."

Aquest darrer argument no sembla gaire convincent però Jedwab torna a recórrer a les enquestes per desmentir aquesta teoria dels valors amenaçats. Segons un estudi, el 85% d'aquells que consideren que el multiculturalisme és un valor canadenc molt important, també pensen que la igualtat entre sexes és molt important i viceversa. Un altre estudi revela que els crítics del multiculturalisme acostumen a estar molt més a favor d'investigar les creences religioses i els valors dels possibles immigrants, que no pas els seus defensors.

Amb aquestes dades arriba a la conclusió de que "el missatge del multiculturalisme a Canadà forma part d'un esperit ètic general que fomenta el respecte als drets fonamentals i per tant, concedeix gran importància a la igualtat de sexes".

Finalment es pregunta què poden aprendre els europeus de l'experiència del Canadà, i en aquest sentit recorda que la història i la composició demogràfica del seu país és molt diferent a la d'altres països, sobretot, perquè no hi ha un grup ètnic dominant. Però l'accent el posa en destacar que les polítiques canadenques en el fons són més integradores perquè es centren en aspectes com l'intercanvi cultural i

l'eliminació de barreres contra la participació en les institucions socials comuns. “Pot dir-se que el model canadenc és multicultural en la seva filosofia i integrador en la seva pràctica”.

Evidentment podem trobar molts articles amb bons arguments que defensen el contrari que Jedwab (com *Identity Crisis* d'Allan Gregg i on exposa que el sistema canadenc no funciona i que l'autosegregació es troba en ascens a moltes ciutats del país).

Però, com deia abans, l'objectiu no era entrar a fons en aquest debat concret sinó, més aviat, traslladar la idea de que tot plegat és més complex del que alguns pretenen amb les seves crítiques fàcils i plenes de “locs comuns”. Que el multiculturalisme no ens convenci com a model no vol dir que no haguem de parar atenció als arguments d'aquells que el defensen.

Si el que volem és anar definint un model propi d'integració que es sostingui en un discurs polític sòlid i coherent, és indispensable participar activament en el debat, fixar-nos uns objectius concrets a mig i llarg termini i definir les millors polítiques per assolir-los.

Per acabar, tampoc podem deixar de banda un aspecte que sovint no es destaca gaire però que em sembla fonamental. Com deia al principi, un dels motius pels quals ens ha d'interessar conèixer a fons el que ha passat a altres països és el de no cometre els mateixos errors. Segurament, un dels errors que s'ha comès és el de no adonar-se abans de que les coses no estaven anant tan bé com s'esperava. Per això és tan important estar en tot moment atents a la realitat

i al que de veritat està passant a cada barri, i no al que pensem o ens agradaria que estès passant. Només així serem capaços d'adonar-nos que no anem bé i evitarem que algun episodi lamentable ens acabi obrint els ulls.

Sami Naïr

Y VENDRÁN... LAS MIGRACIONES EN TIEMPOS HOSTILES

Introducció

El llibre de Sami Naïr suposa un exhaustiu esforç descriptiu del fenomen de la immigració a l'actualitat, una reflexió crítica de les polítiques que s'estan desenvolupant a l'actualitat i una proposta ambiciosa d'una nova política global per fer front als reptes de la immigració.

Naïr fa una crida per tal de repensar des de zero les polítiques d'immigració ja que és evident que les actuals no funcionen. D'aquesta reflexió considera que n'hauria de sortir una nova política global que hauria de tenir tres potes: una estratègia global de circulació dels fluxos migratoris; una veritable política de codesenvolupament lligada a aquests fluxos; i una política de ciutadania per fer front al repte de la integració dels immigrants en les societats d'acollida.

Aquests són els temes principals que destaco en aquesta ressenya, però en el llibre hi ha molt més: una descripció dels moviments de població internacionals i sobretot d'aquells que afecten més a Europa; una anàlisi de la situació i de les polítiques als Estats Units; comparatives dels models de diversos països europeus, una crítica a les polítiques que s'impulsen des de la Unió Europea; un repàs exhaustiu de la problemàtica dels refugiats i de les polítiques d'asil; reflexions sobre la integració dels musulmans a Occident...

Així, per aquells que vulguin aprofundir en el fenomen de la immigració, ja siguin experts o no, els recomano la lectura d'aquest llibre. Aporta dades, una descripció global de la realitat, una anàlisi crítica i propostes innovadores, i el que és més important: fa pensar. Es podrà estar més o menys d'acord en algunes de les seves reflexions, o es pot considerar que a vegades les seves propostes són massa genèriques. Però el que no es pot negar és que es tracta d'un exercici molt útil per part d'una persona que té un gran coneixement sobre el tema i que no s'ho mira només amb els ulls d'un

acadèmic sinó també amb la mirada d'una persona que ha estat involucrada activament en política. Poca gent amb la seva experiència per aportar-nos algunes llums sobre un tema absolutament prioritari des del punt de vista polític i social.

El context global

Les migracions de finals del segle XX i principis del XXI han constituït el punt de partida d'un canvi en profunditat de l'estructura de les poblacions dels països rics. A mitjans dels anys setanta del segle passat van sorgir a la vegada dos moviments contradictoris que segons Naïr van ser els causants de molts dels problemes actuals relacionats amb les migracions. Per una part, la internacionalització de l'economia es va transformar en la globalització que va suposar l'obertura il·limitada dels mercats que exigia la lliure circulació de capitals, béns i mercaderies. Per altra, i per prevenir els efectes de la competència en un mercat laboral reduït i en el context d'una gran crisi econòmica, els principals països desenvolupats d'Europa van decidir tancar les fronteres a la immigració. L'obertura dels mercats coincidia així amb una dràstica restricció de la circulació de persones.

Aquesta política de tancament de fronteres va provocar que els immigrants que ja es trobaven a Europa prenguessin consciència de que ja no tornarien als seus països d'origen. La seva immigració es va convertir en definitiva. Al mateix temps, aquesta política també va incentivar l'ampli desenvolupament de la immigració clandestina, amb totes les seves conseqüències.

Els moviments de persones des dels anys setanta cap als països rics formen part d'una tendència imparable de la demografia i l'economia mundial que no es detindrà. Els demògrafs coincideixen a afirmar que cap a l'any 2050 assolirem un límit de creixement que situarà la població mundial al voltant dels 8.000 o 9.000 milions. Hem de tenir present que al 1900 la població mundial era d'uns 1.600 milions i al 2000 ja era de 6.000 milions. Aquest creixement tindrà lloc, al menys en un 98%, en els països del Sud: a Àfrica, Àsia, el món àrab i Amèrica Llatina.

Mentre el Nord demogràfic va a la baixa i el Sud va creixent, s'observa una tendència cap a l'envelliment de la població dels països rics. L'edat mitja, la que divideix a la població en dos parts iguals, ha passat de 29 anys el 1950 a 38 a l'actualitat, i les zones més afectades per aquest envelliment són Europa i Japó. Aquestes xifres són indispensables per entendre el moviments de població futurs i per tenir clar que els immigrants seguiran venint.

Les causes i formes de les migracions no són senzilles. Trobem unes causes més estructurals com el creixement demogràfic, el fracàs del desenvolupament, la destrucció dels sistemes de producció tradicionals, la dualitat social, etc. I també trobem altres causes secundàries com ara l'existència d'un important sector de l'economia informal (sobretot a països com Espanya, Itàlia, Grècia, Portugal i també als països de l'est recentment integrats a la UE).

Una altra causa és la falta d'un Estat de dret i de democràcia a les societats d'origen, que empeny a aquells que poden a buscar a les societats del nord les condicions d'una seguretat jurídica i d'una llibertat política que no troben als seus països.

Totes aquestes raons permeten pensar que en els propers cinquanta anys hi haurà un desenvolupament important de les migracions.

En els darrers cinc anys s'han accentuat els moviments de població amb destí a Europa, en els quals trobem quatre evolucions paral·leles caracteritzades per la creixent feminització de la immigració, la major qualificació dels treballadors, l'increment dels sol·licitants d'asil i, per últim, la tendència a uns desplaçaments anàrquics i clandestins.

Paradoxalment, l'emigració dels països del sud tendeix a ser més qualificada que la procedent dels propis països europeus, consolidant-se el problema recurrent de la fuga de cervells, per la senzilla raó que en els països d'Occident el coneixement s'ha convertit en la matèria prima més important.

També cal destacar l'augment del tràfic de mà d'obra i de prostitució per part de les màfies criminals, que s'ha convertit en un important negoci a escala mundial, així com que la liberalització i precarietat dels mercats laborals als països rics, constitueixen una autèntica crida per les migracions clandestines.

En definitiva, la política iniciada en els anys setanta que pretenia interrompre la immigració, ha derivat en tres resultats contraris: ha afavorit el desenvolupament de la immigració clandestina, ha contribuït enormement a la immigració de repoblació a través del reagrupament familiar i, finalment, ha contribuït a transformar l'afluència de refugiats en immigrants transformats en refugiats. El balanç està lluny de ser satisfactori.

L'aposta per una estratègia de circulació organitzada dels fluxos migratoris

Entre els extrems d'aquells que defensen reduir al màxim el nombre d'immigrants i els que sostenen que la millor política és la de deixar que els mecanismes de la lliure competència regulin els moviments de població, conscients de que la mà invisible del mercat acabarà per equilibrar el procés migratori a escala mundial, trobem la que Naïr denomina com la posició intermitja. Aquesta posició seria la que adopten la major part dels poders públics de la UE i que parteix de la constatació de que és impossible organitzar els fluxos migratoris per diversos motius: perquè no es disposa dels mitjans macroeconòmics per regular l'oferta i la demanda de treball a nivell mundial; perquè tampoc es pot impedir el desenvolupament d'aquests fluxos per les raons ja conegudes (desigualtats socials mundials, pobresa, creixement demogràfic...); i també perquè la mà d'obra barata i poc qualificada és indispensable per mantenir la competitivitat en determinats sectors de l'economia.

Aquesta postura implica l'establiment d'un fort control a les fronteres, d'una política d'expulsió dels irregulars no desitjats i, finalment, d'una política de quotes que permeti triar als immigrants que es volen i rebutjar a la resta. En definitiva, poder recórrer al mercat migratori en funció de les necessitats, deixant de banda qualsevol altra consideració.

Però, segons Naïr, aquesta política intermitja és difícilment sostenible i la seva conseqüència principal és que la immigració és i serà un problema pel país d'acollida. Es tracta d'una política estancada que seguirà permetent que aflori la por a l'estranger i l'odi a l'immigrant.

L'autor no creu que estiguem condemnats a triar una d'aquestes tres postures i creu que hem de tornar a estudiar el problema partint de zero i proposar una visió que, lluny de criminalitzar els fluxos de població, els concebeixi com exigències de l'economia i la demografia mundials, i els situï en una perspectiva de progrés que beneficiï a tots. Per això, convé modificar la problemàtica del tancament de fronteres, així com, de l'obertura total i contraposar una estratègia de circulació organitzada dels fluxos migratoris.

Quins serien els pilars d'aquesta estratègia?

1. Acabar amb la paranoia antiimmigrant proclamant la seva legitimitat i la seva necessitat en el context mundial. Cal dir la veritat a l'opinió pública i la veritat consisteix en que aquests fluxos de població són inevitables, positius i del que es tracta és d'organitzar-los.
2. Cal organitzar la mobilitat. La mobilitat ha de ser codificada, vigilada, ajustada i reajustada permanentment. Necessita normes i no hauria d'imposar un model estàndard vàlid per tots. De fet, l'actual diversitat de models és més aviat positiva perquè permet respectar les particularitats identitàries i institucionals de cada nació.
3. Aquesta nova perspectiva de la immigració implica el manteniment del reagrupament familiar, adaptant-lo a la nova organització de la mobilitat.
4. Modificar les tipologies de permisos de residència multiplicant els permisos provisionals i potenciant així la immigració temporal. Cal facilitar i accelerar els

procediments de naturalització i, paral·lelament a l'obtenció del permís de residència, establir polítiques indicatives sobre l'ensenyament de la llengua, de la història, de les institucions i d'educació cívica, especialment pel que fa a la igualtat de sexes i als principis de secularització.

5. A nivell global es tracta d'afavorir la circulació, fent més atractiu el retorn al país d'origen a partir d'una estratègia intel·ligent, flexible i ambiciosa, que entre altres coses suposa modificar els procediments d'obtenció de visats i permisos de residència.

Sami Naïr ja avisa de que aquesta organització de la mobilitat no arreglarà per si sola el problema del desenvolupament anàrquic dels fluxos migratoris i que serà necessari també un important control a les fronteres. Però restablint la mobilitat, legitimant el dret a l'emigració laboral, es crearan les condicions psicològiques i socials necessàries perquè la immigració surti del cercle de por i rebuig que avui l'envolta.

Una política de codesenvolupament lligada a les migracions

En els darrers anys es pot observar en alguns països de la OCDE un canvi lent d'actitud cap a les migracions. La immigració es comença a percebre com una qüestió de cooperació i desenvolupament i no només com un instrument d'ajust del mercat laboral.

El camí cap aquesta nova visió de les migracions l'han obert els països del nord d'Europa, encapçalats per Suècia com acostuma a ser habitual. Aquest país enfoca des de fa temps

la immigració com un element fonamental del desenvolupament.

Naïr fa una gran defensa de la necessitat d'abordar els fluxos migratoris a partir d'una política ambiciosa de codesenvolupament. Però en què consistiria aquesta política?

Per inscriure la política d'immigració en el marc general de les seves relacions exteriors, els socis del Nord i del Sud han d'actuar en cinc camps:

1. Les relacions comercials bilaterals i multilaterals

En les relacions comercials mai s'han tingut en compte els seus efectes sobre la immigració, i això segons Naïr és increïble, tenint en compte que es coneixen perfectament les conseqüències que es poden derivar del comerç entre les nacions.

És evident que sense desenvolupament econòmic, sense una millora de les condicions de vida, no hi pot haver una estabilització de les poblacions. Per això, és indispensable reformar les relacions comercials Nord-Sud i trobar noves vies perquè els mercats europeus siguin per fi accessibles als productes del Sud (al Marroc per exemple, les restriccions imposades a l'agricultura per accedir al mercat europeu han provocat la fugida cap a les ciutats de centenars de milers de ciutadans).

2. Les polítiques de cooperació

Totes les polítiques de cooperació i d'ajuda al desenvolupament es gestionen pràcticament de manera

tradicional. Cal orientar aquestes polítiques cap el desenvolupament social dels països pobres. L'objectiu prioritari de l'ajuda al desenvolupament econòmic així com la cooperació tècnica i científica ha de ser el desenvolupament social dels països d'origen dels immigrants.

En el si de les institucions europees hi ha persones que estan d'acord en què part d'aquests fons s'han de destinar a projectes orientats més directament a l'estabilització de les poblacions en els seus països, però certes actituds conservadores frenen qualsevol possibilitat de reforma.

A més, en les primeres fases del desenvolupament, és imprescindible que les polítiques d'integració social (desenvolupament de l'educació, dels sistemes de seguretat i protecció social) tinguin un paper rellevant per tal d'assegurar oportunitats i unes condicions de vida dignes per al conjunt de la població.

3. Reformar els règims de mobilitat

La falta d'una gestió conjunta i comú entre tots els països de la UE i els seus socis és el que afavoreix un desenvolupament anàrquic de les migracions. Facilitar o posar traves a la circulació de les persones té repercussions directes sobre el desenvolupament dels països d'origen, sobre el dinamisme econòmic entre socis del Nord i del Sud i sobre la naturalesa dels fluxos migratoris. Com més traves es posin a la mobilitat i com més es bloqueja aquesta, major risc hi ha d'un desenvolupament de la immigració irregular.

Naïr insisteix en que aquesta mobilitat s'ha d'organitzar conjuntament perquè no desemboqui en una nova anarquia

migratòria. Això no frenarà immediatament les migracions irregulars, com tampoc reduirà l'atractiu de les societats europees vers els immigrants. Però ben organitzada, respondrà millor a les aspiracions d'aquests i a les necessitats dels països d'acollida.

4. Organitzar els fluxos financers provocats per la immigració

L'impacte de la immigració sobre el desenvolupament dels països d'origen no és tan important en cap altre camp com en el de les remeses de diners. Dos terços d'aquestes remeses van a països en desenvolupament i representen, globalment, una suma superior en un 50% a l'ajuda pública al desenvolupament. Aquestes remeses són indispensables per la supervivència de l'economia d'alguns països.

Però les remeses també tendeixen a accentuar les desigualtats regionals i entre grups socials. En la mesura en que no són els més pobres els que emigren, els processos de dualització social es veuen alimentats per una concentració de la riquesa en uns determinats grups. Per evitar aquesta situació és indispensable la intervenció dels poders públics (per exemple amb una política social i fiscal redistributiva).

Per altra banda, també cal facilitar i orientar l'estalvi dels immigrants. Els poders públics, en unió amb els bancs dels països d'origen i d'acollida poden donar suport a la creació de productes d'estalvi adaptats a les remeses dels immigrants.

Amb l'ajuda d'un programa europeu, el desenvolupament dels finançaments a distància permetria que l'estalvi dels

immigrants servís per el desenvolupament de la seva regió d'origen. En aquest context, el Banc Euromediterrani podria tenir un paper fonamental garantint aquestes inversions.

Només una política que tingui en compte el problema migratori en la seva totalitat respondrà als reptes que plantegen les migracions. En el cas de la UE, significa ampliar la seva política migratòria, ja que, tot el que sigui negociar acords de readmissió dels immigrants sense incloure'ls en una associació pel codesenvolupament que respongui millor a les necessitats migratòries i de desenvolupament del Sud, està destinada al fracàs. Segons Naïr, es deixa que persisteixin les condicions econòmiques i socials que afavoreixen les migracions anàrquiques per després demanar als països d'origen que assumeixin sols tota la responsabilitat.

En resum, es tracta d'actuar sobre els efectes i sobre les causes. Tota iniciativa s'ha d'inscriure en el marc d'una política global de codesenvolupament que ha de ser concebuda com el marc de la política de gestió comú de les fronteres, i a més, representar un enfocament per fi positiu dels moviments de poblacions entre països pobres i rics.

Això no significa la fi del control de les fronteres, ni el de la lluita contra la immigració irregular. Intenta facilitar la mobilitat regular de les persones per respondre millor a la demanda migratòria del Sud potenciant, a la vegada, el desenvolupament. Implica, també, una visió a llarg termini, un visió estratègica de les migracions d'avui i de demà.

Una política de ciutadania per a la integració dels immigrants

La política de gestió dels fluxos migratoris a les fronteres ha d'anar acompanyada d'una autèntica estratègia d'integració dels immigrants en el país d'acollida, ja que, aquesta és la manera d'accedir a la ciutadania. Però la política de ciutadania és fins ara el parent pobre de la gestió dels fluxos migratoris.

Segons Naïr és possible definir la integració a dos nivells: socialment, està integrat aquell que ocupa una funció necessària per la reproducció del sistema social, es tracta d'una definició funcional. Però també es pot dir que una persona està realment integrada en un conjunt humà quan els demés la identifiquen i ella mateixa s'identifica amb aquesta comunitat. Dit d'una altra manera, quan està naturalitzada davant la mirada i davant els drets i deures de la comunitat. Es tracta d'una definició estructural que implica l'accés al "nosaltres" comú.

Per fonamentar la seva identitat, cada societat tendeix a fer que prevalgui un model cultural sobre la resta. Unes persones es troben unides nacionalment per un pacte cultural comú, més enllà dels marcadors ètnics: és una fita fonamental del procés de civilització de la humanitat.

Segons Naïr, això no significa la desaparició de l'especificat cultural de l'estranger ni és la condició necessària per la seva acceptació i la seva integració, ja que aquesta no pot produir-se contra la seva voluntat. Però els poders públics han de potenciar l'assimilació als hàbits i costums del país d'acollida i no immobilitzar als immigrants en una cultura d'origen que només retardarà l'inevitable moment de la integració.

És el que l'autor defineix com el "procés de laïcització de les identitats": l'existència d'una pertinença comú (un espai públic de pertinences i drets, obligacions i valors) i una pertinença singular (un espai privat en el que cultivar la diferència).

No es tracta de provocar una aculturació que desvaloritzi a l'immigrant; aquest té dret a escollir no integrar-se a la societat d'acollida si no vol. Però aquesta llibertat acaba quan comença el respecte als valors bàsics, fonamentals de la societat d'acollida. Igualtat de sexes, separació entre política i religió, respecte als drets de la persona, són uns drets indiscutibles que cap origen, cap llibertat de creença ni cap estatut personal pot violar. Doncs no es tracta del què hi ha d'específic per l'immigrant en la societat d'acollida, com del que hi ha d'universal en aquesta societat i pel qual es concedeix un estatut de ciutadania a l'estranger.

Gràcies a aquests valors universals, l'estranger, l'immigrant, és respectat com a tal. L'especificitat cultural no ha de justificar la dissolució del vincle social a la societat d'acollida. Cada societat té el dret inalienable de defensar la seva identitat, i això és especialment necessari quan la immigració és percebuda com una repoblació definitiva en la societat d'acollida.

Quin model d'integració? El model anglosaxó versus el brasiler

No existeix fins el moment un model europeu d'integració i tampoc hi haurà, segons Naïr, unificació europea pel que fa a la política d'integració. Però en canvi sí que hi ha un

conjunt de drets mínims que tots els països han de respectar. És difícil anar més enllà ja que la immigració afecta a la identitat profunda dels pobles i no es pot imposar un model d'integració determinat sense tenir en compte la història específica, les tradicions i els usos de les societats afectades.

Però el que sí creu Naïr que es pot fer és frenar el desenvolupament de l'actual tendència d'expansió del model anglosaxó. Aquest model que és més d'inspiració nord-americana que específicament britànic, el considera individualista, diferencialista i essencialista i que afavoreix la diferenciació jeràrquica dels grups socials. L'accés d'aquests grups a la pertinença comú i a la universalitat es veu frenada per la referència permanent a l'origen. Naïr considera que aquest model, que sovint s'amaga darrera del respecte a la diferència, de la tolerància i del reconeixement de les minories, és un perill per Europa. Amb el pretext de no forçar a ningú pensa que acabarem per permetre que es desenvolupi una societat sense un autèntic vincle comú.

L'única manera d'abordar aquest repte és a partir d'una política de ciutadania democràtica que implica una exigència ètica fonamental: la pertinença comú millora quan s'inscriu en la gran tradició humanista europea de universalitat, laïcitat i igualtat de drets i deures.

Segons Naïr, Europa ha de triar entre dues vies per gestionar les migracions presents i futures: la via nord-americana o la via brasilera. O anar cap a una societat de segregació ètnica o cap a una societat que s'accepta i fa de la seva diversitat ètnica la seva pròpia identitat, una societat no de diferències sinó mestissa, una societat en la que la imatge que té de si mateix el poble correspon a la seva diversitat.

L'exemple brasiler d'una societat que la imatge que té de si mateixa és la multietnicitat i la diversitat humana és l'única via realista per conciliar, a la manera europea, les mutacions ètniques d'avui i de demà. Així, segons Naïr, Europa està destinada a convertir-se en un nou i gran Brasil. Les lleis de la demografia no enganyen.

Josep Oliver

ESPAÑA 2020: UN MESTIZAJE INELUDIBLE

RESSENYES

37

En els darrers anys s'ha produït a Espanya un increment sobtat i molt ràpid del nombre de persones procedents d'altres llocs del món que arriben amb la intenció d'incorporar-se al mercat de treball. Amb aquest llibre, Josep Oliver pretén clarificar les causes d'aquest fenomen i apuntar la seva possible evolució en els propers anys.

Per un costat, en els darrers anys han tingut lloc un seguit de canvis econòmics relacionats amb desajustos entre l'oferta i la demanda de treball i amb la transformació estructural dels sectors productius. Per altre costat, també han sorgit canvis demogràfics, transformacions importants de la nostra estructura demogràfica conseqüència de canvis en els comportaments i les decisions reproductives dels membres de la nostra societat. Aquests són, a judici de l'autor, els principals factors explicatius del xoc immigratori en la nostra societat.

Entre 1994 i 2005 la nostra economia ha experimentat una etapa de gran creixement. No obstant, en aquest creixement juga un paper més important l'increment de l'ocupació, del nombre de població ocupada, que el creixement de la productivitat. El paper de la immigració en aquest punt ha estat especialment rellevant, ja que, una tercera part de l'ocupació que s'ha creat en aquests anys ha estat absorbida per immigrants.

En relació amb aquest darrer factor, es pot observar una forta interrelació entre el creixement de l'ocupació i el fet migratori. Aquest vincle ha implicat una modificació del mapa de creixement del país d'acord amb els diferents augments i cobertures de l'ocupació en les Comunitats Autònomes. En aquelles CCAA menys dinàmiques ocupacionalment, en els inicis de l'expansió de l'economia, la cobertura de l'ocupació per part de treballadors nadius va ser superior a la dels immigrants. Per altre costat, aquelles CCAA que més han crescut en relació als llocs de treball han estat aquelles en que la immigració ha ocupat més llocs de treball que la població nativa.

L'increment de l'ocupació, per tant, s'ha produït en base a ocupacions molt intensives en treball i generadores de productes amb un baix valor afegit, especialment del sector terciari, en detriment d'un creixement basat en increments de la productivitat. Es dona, doncs, la paradoxa d'un creixement econòmic fonamentat en increments de la mà d'obra ocupada en un context caracteritzat per l'escassetat de mà d'obra.

Els sectors productius en auge han generat ocupacions que, en general, han estat per a la població immigrada, amb menys expectatives laborals i d'ingressos que la població autòctona. Es tracta de sectors productius que requereixen de mà d'obra poc qualificada, fet que va en sentit contrari a les estratègies formatives de la majoria de famílies. Es produeix, per tant, una segona paradoxa relacionada amb el nivell de qualificació necessari per als nous llocs de treball.

Els nadius han optat per incrementar el seu nivell formatiu a la vegada que la majoria de noves ocupacions requerien nivells de formació més baixos. D'aquesta manera, els immigrants han desplaçat els treballadors autòctons d'aquests llocs de treball. Aquest desplaçament, però, no suposa un procés de substitució sinó que respon a l'alliberament d'aquests llocs de treball per part del natiu (disminució d'1.1 milions de treballadors autòctons en aquests sectors productius).

L'autor preveu que aquesta transformació estructural, aquesta terciarització del teixit productiu a Espanya es perllongui i s'accentui en el futur immediat. Així, en els propers anys es continuarà incrementant el volum d'ocupació especialment en les diferents branques dels serveis personals

i empresarials. Aquestes, juntament amb el comerç i els serveis col·lectius (per exemple, sanitat i serveis socials) seran els sectors protagonistes dels canvis en l'estructura productiva.

De manera paral·lela a aquesta terciarització del sistema, Oliver es refereix a que en determinats sectors, especialment, el sector primari, la indústria i la construcció és tendirà cada cop més a una disminució de la mà d'obra qualificada. En aquest sentit i com a conseqüència del canvi tecnològic, en aquests sectors es produirà certa polarització, ja que, es requeriran treballadors amb elevats nivells de capital humà i treballadors amb unes qualificacions menors de les que fins ara eren necessàries (per la millora de les tecnologies que implicaran processos més automàtics).

A més, l'autor també realitza una previsió sobre els possibles canvis en el mapa productiu d'Espanya i en la distribució territorial de l'ocupació en el país. Així, es preveu que la pèrdua del pes de la construcció afecti, principalment, les Illes Balears, Múrcia i la Comunitat Valenciana; i que la reestructuració de la indústria tingui repercussions a Catalunya, el País Basc i la Comunitat Valenciana. A la vegada, l'expansió del sector terciari afectarà les CCAA de manera diversa en funció del lloc de partida en el desenvolupament d'aquest sector. Els resultats d'aquesta projecció ens mostren un mapa de creixement de l'ocupació per als propers anys en que les principals CCAA beneficiades són les del centre i el sud del país (l'autor parla d'un "desplaçament centrípet de l'ocupació").

El segon dels factors analitzats per Josep Oliver com a causant de l'impacte de la immigració en el nostre país és

el canvi demogràfic en curs. La reducció del nombre de naixements a partir dels anys vuitanta és la causa principal del canvi demogràfic en el nostre país, ja que, impliquen una reducció important dels individus potencialment actius. Així, entre 1993 i 2020 la reducció del nombre d'actius potencials, que no entraran en el mercat de treball perquè no hauran nascut serà de 4.6 milions.

Fins ara, els efectes d'aquesta reducció en el nombre de naixements no han tingut repercussions en el mercat de treball, en la mesura en que s'hi han anat incorporant els individus pertanyents a les cohorts del "baby boom". En aquest punt, també hem de tenir en compte que el 88 % del total de la nova població activa en els darrers 10 anys procedeix de la immigració.

D'altra banda, l'aportació de la immigració al col·lectiu d'entre 16 i 29 anys ha superat el 100% dels efectius autòctons existents en aquesta franja d'edat. Aquesta aportació, però, no és suficient per compensar la caiguda en el nombre d'efectius nadius. D'aquesta manera, amb l'entrada de les noves generacions al mercat de treball i la progressiva jubilació dels "baby boomers" ens trobarem amb una situació de substitució d'un grup de 7.2 milions de persones per un grup conformat per 2.4 milions.

Per tant, la immigració que ha arribat fins ara a la nostra societat no és suficient per evitar l'envelliment de la població. De fet, sense noves aportacions d'immigrants, el 2020 el nombre de treballadors potencialment actius disminuiria un 4% el que suposaria, aproximadament, una davallada de més d'1.2 milions de persones. L'absència d'immigració afectaria, de manera significativa, les generacions més joves

(16-40 anys) que veurien reduïts els seus efectius actius en més de 5 milions. El que implicaria un marcat envelliment de la població potencialment activa.

En el cas concret de les CCAA, si existís perfecta mobilitat horitzontal (entre els nivells educatius) i geogràfica totes presentarien mancances de mà d'obra l'any 2014. En cas de no existir aquesta perfecta mobilitat, tant horitzontal com geogràfica, les necessitats de mà d'obra per a totes les CCAA es produirien a partir de l'any 2007.

Per altre costat, l'autor realitza un total de 14 simulacions en base a diferents combinacions d'hipòtesis sobre l'existència de mobilitat horitzontal; l'existència de mobilitat geogràfica; dues hipòtesis relacionades amb l'activitat de la població (oferta de treball); tres hipòtesis relacionades amb l'expansió de la demanda de treball; i una hipòtesi de crisi ocupacional. Els resultats més destacables d'aquestes simulacions són els següents:

- a) En la pitjor de les situacions de la simulació per a l'entrada d'immigrants, en la hipòtesi d'entrada mínima d'immigrants el 2020, un terç de la població activa procediria de la immigració (35% de la població activa).
- b) En una situació de creixement de l'activitat i de la productivitat, el 2020 Espanya tindria necessitat d'un total d'entre 6.6 i 7.9 milions d'actius estrangers.
- c) La hipòtesi que Oliver considera més probable és una situació de demanda de treball creixent, en que es produeixin increments de la productivitat i en que es duguin a terme mesures de formació adients. En un context com aquest,

L'autor situa les necessitats de població immigrada entre els 5.5 i els 6 milions. En la pitjor de les situacions possibles en aquest context, amb crisi en el mercat de treball i reducció del creixement de l'ocupació, les necessitats d'immigració fins el 2020 serien de 4 milions d'efectius.

d) En analitzar els resultats d'aquestes simulacions és important tenir en compte que s'ajusten, estrictament, a necessitats de persones estrangeres actives. Ara bé, cal no oblidar que per cada immigrant actiu resideixen a Espanya 0.7 persones més. Per tant, si es cobrissin aquestes necessitats del mercat laboral Espanya comptaria el 2020 amb un total de població immigrant d'entre 7.6 i 11.6 milions de persones.

En la última part del seu estudi, Josep Oliver es refereix a un seguit de mesures adreçades a reduir les necessitats de mà d'obra immigrada: increment de les taxes d'activitat, increment de la mobilitat geogràfica, increment de la mobilitat horitzontal, reducció de la taxa d'atur i increment de la productivitat del treball.

Respecte l'increment de les taxes d'activitat, és necessari impulsar les mesures de conciliació de la vida personal i familiar, així com, plantejar mesures per fer front a l'excessiu nombre de prejubilacions i a la relativa baixa taxa d'activitat de les dones majors de 45 anys. Malgrat això, cal tenir en compte que l'efectivitat d'aquestes mesures serà limitada i que, en el millor dels casos, s'incrementaria el nombre d'actius en 1.8 milions, quan en els darrers deu anys els nous actius han estat 4.7 milions.

L'increment de la mobilitat geogràfica tindria molt poques repercussions en l'increment del nombre d'actius autòctons,

ja que, els canvis demogràfics són similars tant pel que fa les seves característiques com pel que fa la seva intensitat, en totes les CCAA.

La mobilitat horitzontal, en canvi, sí que suposaria una disminució de la necessitat de mà d'obra estrangera d'entre 2.3 i 1.1 milions de persones. No obstant, si es fomentés la transferència d'actius entre diferents nivells formatius, es produiria un desplaçament de l'atur cap els nivells educatius més baixos que seria necessari contrarestar mitjançant mesures adreçades a combatre el fracàs escolar, a millorar la Formació Professional i a incentivar la formació continua.

Pel que fa la reducció de la taxa d'atur, si aquesta es reduís fins el 3% (el 5% es considera la taxa natural d'atur), els actius autòctons només podrien ocupar 0.6 milions de les noves ocupacions creades.

Finalment, la transformació del sistema productiu requereix un canvi en el model de creixement basat, fins ara, en la potenciació de sectors intensius en treball, que generen productes amb un baix valor afegit, i amb uns elevats nivells de temporalitat. Cal superar aquest model i apostar per una economia en la què el coneixement sigui l'element central i que requereixi menors nivells de mà d'obra en una societat en que aquest és un bé escàs.

Antonio Izquierdo (coord.)

DEMOGRAFÍA DE LOS EXTRANJEROS. INCIDENCIA SOBRE EL CRECIMIENTO DE LA POBLACIÓN

RESSENYES

41

Demografía de los extranjeros. Incidencia sobre el crecimiento de la población és un llibre realitzat per diversos autors experts en demografia i dirigit per Antonio Izquierdo, catedràtic de Sociologia de la Universidad de A Coruña i membre de la Real Academia de Ciencias Morales i Políticas, que pretén analitzar de manera àmplia les repercussions de la immigració en cadascun dels aspectes de la nostra demografia en els darrers anys.

El fort increment de la immigració a Espanya des de l'any 2000 i els canvis que aquest sobtat i intens increment ha causat en la nostra demografia, són els punts de partida del treball d'investigació que recull el llibre. Prèviament a aquest anàlisi, però, cal tenir en compte una sèrie de consideracions que ens poden ajudar a entendre les característiques del fenomen migratori a Espanya.

Així, és molt important entendre que les possibles repercussions de la immigració en un context demogràfic determinat i, per tant, el veritable impacte de la immigració en la nostra demografia ha de ser estimat en relació a la dinàmica demogràfica pròpia de la nostra societat, de la societat d'acollida.

En aquest cas, això significarà que a Espanya, i com a conseqüència de la davallada de la natalitat des de finals dels anys 70, en els propers deu anys continuarà descendent el nombre de dones fèrtils fins que s'incorporin les dones nascudes a partir de 1996, any en que es va començar a recuperar la taxa de natalitat.

D'altra banda, també cal tenir en compte els possibles efectes demogràfics de la immigració comunitària en els propers anys, quan comencin a jubilar-se les generacions del *baby boom* europeu i el previsible increment de l'arribada d'aquest tipus d'immigració a Espanya.

Per altre costat, les polítiques d'estrangeria i d'immigració que s'han desenvolupat a Espanya des de 1991, segons els autors, han generat irregularitat de manera continuada des dels inicis de la seva implementació i han obligat als governs a realitzar successius processos de regularització. A més, a partir de les modificacions introduïdes l'any 2000 va canviar la procedència dels fluxos beneficiant la immigració procedent d'Amèrica Llatina i d'Europa de l'est.

Les conseqüències més destacables de la immigració es produeixen en relació a la fecunditat i la natalitat, per un costat, i en relació a la nupcialitat, per altre. Pel que fa els primers indicadors, la taxa bruta de natalitat dels estrangers és el doble que la de la població autòctona, i la taxa de fecunditat es distingeix per ser més precoç, és a dir, les dones estrangeres a Espanya tenen més fills i els tenen a edats més joves que les dones autòctones. No obstant, la fecunditat de les dones estrangeres és menor aquí que en els seus països d'origen.

Aquestes dues tendències que, podrien semblar contradictòries, en la fecunditat de les dones estrangeres són conseqüència, segons els autors, de l'existència d'un seguit de factors que dificulten la seva fecunditat, per un costat, i d'un altre conjunt de factors que l'afavoreixen, per un altre. Aquests elements es trobaran associats de manera indestriable al procés migratori, en la mesura en que aquest es troba relacionat amb el projecte de vida.

Entre els elements obstaculitzen la fecunditat es troben la situació jurídica (que en molts casos pot ser irregular o inestable); les dificultats per accedir al mercat de treball;

l'accés a l'habitatge; la pèrdua dels llaços de solidaritat familiar; la possible desestructuració familiar; i la necessitat d'enviar recursos al país d'origen i d'iniciar processos de reagrupació familiar.

D'altra banda, la major fecunditat entre les estrangeres podria explicar-se d'acord a una estratègia de "maternitat per papers" (pensar que si es té un fill/a a Espanya pot resultar més fàcil obtenir els permisos de treball i/o residència), o bé com a conseqüència de la cultura d'origen.

Així, la cultura d'origen té efectes majors entre les dones de procedència africana; entre les dones d'origen asiàtic, la immigració retarda el moment de tenir fills però no influeix en el nombre total de fills. Per a les dones procedents del continent americà, la immigració suposa un descens en el nombre de fills; i entre les europees no comunitàries la immigració afavoreix la fecunditat.

En relació a la cultura del país d'origen, trobem variables diferents que interactuen i que incideixen en aquesta diferència de la fecunditat: factor religiós, composició familiar o no dels fluxos migratoris, inserció de la dona en el mercat de treball, nivell d'instrucció de la dona, relacions de gènere i ús de mètodes anticonceptius.

Malgrat possibles explicacions, en el llibre s'apunta la possible importància dels canvis en la estructura de la població provocats per la immigració, i no només la major fecunditat de les estrangeres, en els increments en la natalitat a Espanya. L'increment de la natalitat, per tant, estaria relacionat amb l'existència d'un major nombre de dones en edat reproductiva (increment del nombre de dones joves

per la immigració) i no tant amb canvis en els comportaments reproductius de les dones.

Pel que fa la nupcialitat de les persones estrangeres, la majoria es casa amb persones autòctones, encara que, aquesta xifra varia de manera significativa en funció dels llocs d'origen dels immigrants. Així, un 46% de les unions matrimonials que es produeixen són entre una dona estrangera i un home espanyol; un 37% són unions entre una dona espanyola i un estranger; un 12% són entre estrangers amb la mateixa nacionalitat; i un 5% entre estrangers amb nacionalitats diferents. D'altra banda, els matrimonis en que almenys un dels dos cònjuges és estranger són a Espanya el 12.2% del total de matrimonis celebrats.

En el llibre també s'analitzen les repercussions diferents de la immigració en la demografia dels diferents territoris de l'Estat, la diferent distribució espacial dels immigrants en el territori, les tendències d'aquesta distribució i les seves possibles explicacions. Així, es constata que el 85% de la població estrangera a Espanya es concentra a la costa mediterrània, a les illes i a la Comunitat de Madrid. Ara bé, la incidència demogràfica del fenomen de la immigració no depèn únicament, del nombre total d'estrangers en un territori determinat, sinó que cal tenir en compte el pes relatiu dels estrangers respecte la població total del lloc d'arribada.

En l'estudi de les causes de la concentració d'estrangers en territoris determinats, els autors del llibre, concedeixen una major rellevància a la "teoria de xarxes" que a la "teoria economicista". Aquesta darrera explicaria la major arribada

d'estrangers a determinats territoris com a conseqüència de l'existència de majors oportunitats en el mercat de treball. En canvi, segons la "teoria de xarxes" la concentració de la immigració té la seva causa en les relacions que s'estableixen entre el lloc d'origen i el de destí, és a dir, a l'existència de xarxes socials i de contactes personals en la societat d'acollida.

A la vegada, els autors del llibre observen que s'està produint un increment important dels processos de reagrupació familiar i apunten la seva importància, en tant que indicador de la voluntat d'assentament definitiu que, per als immigrants, suposa l'arribada de la família a la societat d'acollida.

Finalment, cal destacar la creixent tendència a la diversificació dels contextos de la migració, propiciada pels elevats fluxos d'arribada dels darrers anys. Així, els investigadors observen el sorgiment de nous destins de la immigració que anomenen regions emergents.

D'aquesta manera, existeixen destins primaris de la immigració i destins secundaris. Els primers acullen la primera arribada, mentre que els immigrants arriben als destins secundaris, posteriorment, a través d'un procés de migració interna. Aquesta migració interna compensaria, en certa mesura, la concentració en determinades zones del territori i suposaria l'expansió de la immigració per tot el territori. Les causes d'aquesta migració interna s'apunten, principalment, com a causes laborals i els autors del llibre creuen possible parlar dels destins secundaris com a mercats emergents i dels territoris d'origen d'aquestes migracions internes com a mercats saturats o insuficients.

CESB i Fundació Jaume Bofill

IMMIGRACIÓ I MERCAT DE TREBALL A LA CIUTAT DE BARCELONA

45

Immigració i mercat de treball a la ciutat de Barcelona ha estat publicat de manera conjunta pel Consell Econòmic i Social de Barcelona i la Fundació Jaume Bofill, i elaborat a partir de les investigacions d'Albert Recio, Sònia Parella, Miguel Pajares i Marc Sabadí que han comptat amb la col·laboració de diferents entitats i experts en la matèria.

El llibre analitza, de manera detallada i a partir d'una important quantitat de dades, els diferents aspectes que incideixen en el mercat laboral des de la perspectiva de la immigració; tot aportant una àmplia visió de la situació de la immigració en el context del treball a Barcelona, i recull, també, dades de Catalunya i d'Espanya que permeten fer un anàlisi comparatiu de la situació.

En primer lloc, el llibre estudia l'evolució de la situació sociodemogràfica de la immigració, així com, les transformacions econòmiques i socials que s'han produït en els darrers anys a la ciutat de Barcelona.

En els darrers anys, a Barcelona s'ha produït un important increment de la població estrangera que ha tingut lloc de manera molt ràpida i que està directament relacionat amb un context de creixement econòmic, per un costat, i amb la transformació de la seva estructura sectorial, molt intensiva en mà d'obra. És a dir, més enllà de les situacions dels països de procedència, el creixement de l'ocupació en els darrers anys i el creixement de la construcció i del sector serveis també són factors explicatius clau del fenomen migratori.

Respecte les característiques de la població estrangera, cal destacar que el percentatge de població estrangera resident a Barcelona no ha variat de manera substancial en els darrers anys en relació al percentatge de població estrangera sobre la província i el total de Catalunya. Al mateix temps, en

els darrers anys s'observa una creixent dispersió urbana de la població immigrada a Barcelona superant la tendència inicial a la concentració en determinades àrees de la ciutat.

D'altra banda, també es mostra un augment de l'heterogeneïtat de la població estrangera amb una diversificació dels llocs d'origen, encara que, la major part de la nova immigració procedeix de països en vies de desenvolupament. En la composició de la població immigrant, les nacionalitats majoritàries són l'equatoriana, la peruana i la marroquina. Pel que fa l'edat de les persones immigrades, aquestes són de mitjana 11 anys més joves que les autòctones.

En segon lloc, la investigació també analitza dades provinents de la Enquesta de Població Activa (EPA) que mostren relació entre la població estrangera i l'ocupació, especialment, la forta correlació entre el fet migratori i la recerca de feina. Així, la població estrangera presenta unes majors taxes d'activitat i d'ocupació, encara que, també, una taxa d'atur més elevada (per sobre de la dels autòctons en el cas dels homes estrangers i per sobre de la dels autòctons i de la dels homes estrangers, la de les dones estrangeres).

Pel que fa a la posició en el mercat de treball de la població estrangera, la majoria és assalariada i es concentra en les posicions inferiors jeràrquicament. Les taxes de temporalitat també són majors entre la població immigrada (2.5 vegades més que els autòctons) i existeix una sobrerrepresentació en els sectors de l'agricultura, la construcció (homes) i el sector serveis (dones).

Malgrat això, l'estudi mostra l'existència de patrons migratoris diferents per a les persones procedents de la UE: amb edats superiors en el moment de l'arribada, amb objectius de desenvolupament de carrera professional i sense diferències entre patrons migratoris per gèneres.

En tercer lloc, a través de les dades de la Seguretat Social, el llibre mostra els principals elements que caracteritzen la incorporació dels immigrants al mercat de treball. Així, aquestes dades reflecteixen que el 12% de les persones ocupades a Catalunya són estrangeres, encara que, la investigació apunta a que la majoria de les persones immigrades entren en el mercat laboral a través de la irregularitat.

Per altre costat, la proporció d'afiliats a la Seguretat Social és major a Catalunya que a Barcelona, el que implica que no es produeix una concentració dels treballadors estrangers sinó que aquests es troben dispersos pel territori. A més, en els darrers anys s'ha produït un significatiu increment de les altes d'estrangers a la Seguretat Social, encara que, ha estat similar a nivell de la província de Barcelona, de Catalunya i d'Espanya. L'increment més important d'altes per nacionalitats ha estat la del col·lectiu equatorià, que ha desplaçat el marroquí com el més nombrós tant a Barcelona com a Espanya (a Catalunya el col·lectiu marroquí segueix sent el més nombrós).

Finalment, les dades d'afiliació a la Seguretat Social reflecteixen una antiguitat molt reduïda dels immigrants al mercat de treball, així com, a les empreses en què treballen; i una concentració en les categories més baixes que no mostra una tendència a la modificació.

En quart lloc, pel que fa les condicions de l'ocupació de la població estrangera no comunitària, es constata l'existència d'una major temporalitat (1 o 2 punts per sobre dels autòctons) i similar a totes les edats; una invariabilitat en la distribució de la població estrangera per sectors de producció; uns salaris més baixos que els dels autòctons; i unes majors taxes de sinistralitat. Malgrat tot, aquests elements no són conseqüència d'una situació de discriminació, sinó que responen a la segmentació del mercat de treball i a la concentració de la població estrangera en determinats sectors d'activitat (aquells amb major temporalitat i que pateixen majors índexs de sinistralitat) i en els llocs de treball situats en la part inferior de l'escala jeràrquica.

Per acabar, el llibre dedica un capítol a analitzar el fenomen de les empreses encapçalades per estrangers a la ciutat de Barcelona que, com apunta, han servit en bona mesura per revitalitzar el sector comercial en determinades zones de la ciutat. La concentració i especialització inicial de les empreses regentades per immigrants, han donat pas a una major dispersió en el territori i a una diversificació dels negocis que cada cop més es dirigeixen a una clientela generalista. Respecte el sector dels negocis encapçalats per estrangers, els majoritaris a la ciutat de Barcelona pertanyen, per aquest ordre, al sector de l'hostaleria, el comerç, les reparacions i la construcció.

Fundació
Rafael Campalans

RECURSOS ELECTRÒNICS RECOMANATS

www.socint.org

Un espai a la xarxa que vol ésser el punt de trobada de totes aquelles persones que, des d'una òptica d'esquerres volen ajudar a construir el nou model d'integració català, una Societat de la Integració i la Diversitat.

www.signandsith.com

signandsiht.com és un web que recull de manera periòdica els articles més rellevants d'autors destacats en parla no-anglesa i els tradueix a l'anglès. En els darrers mesos ha reproduït un interessant debat sobre el multiculturalisme.

www.mhic.net

A la pàgina web del Museu d'història de la immigració de Catalunya (<http://www.mhic.net/>) podreu realitzar visites virtuals a exposicions sobre la història de la immigració a Catalunya.

www.resetdoc.org

Al web de l'Associació Cultural Internacional Reset Dialogues on Civilizations trobareu interessants reflexions i propostes sobre el foment del diàleg intercultural i el respecte a les diferències culturals.